
CERTIFIKAT ZA SLUŽBO ZA GOSPODA

ZGODOVINA CERKVE

mag. FERI KUZMIČ

Koncept predavanj

Murska Sobota
januar 2010

FILOZOFIJA ZGODOVINE

Ime je pravzaprav dal Voltaire (18. stol.); oblikovati se začne filozofija zgodovine, ki razpravlja o tem, kaj je pravzaprav zgodovina človeštva, kaj smisel zgodovinskih dogodkov, ali takšen smisel sploh obstaja, če ne, kaj je potem bistvo zgodovine.

Razen tega se še ukvarja z vprašanjem, kaj je dejansko v zgodovini **primarno** in odločujoče – **materialno ali duhovno**.

a) Grki

Ti v zgodovini še niso poskušali odkrivati smisel in cilj, pa tudi napredka ne. Vse so gledali kot nekaj realno, kar pač mora biti.

b) Krščanstvo

Krščanstvo vidi zgodovino z ustvarjanjem sveta in konec s poslednjo sodbo.

O vsem odloča Bog.

Nazor v obliki filozofske teološke teorije je poskušal prvi razviti Avguštín.

Knjigo »O božji državi« je napisal v času, ko so Goti napadli in opustošili Rim. Številni so dolžili kristjane, da so ti krivi za slabitev rimskega cesarstva in katastrofe. V obrambo tega je Avguštín razložil svoj pogled o zgodovini.

Po njegovem mišljenju je zgodovina smiselno dogajanje, ki vnaprej pelje k določenemu cilju. Vsi dogodki imajo višji pomen. Sila, ki usmerja zgodovino, je božja previdnost. O vsem odloča božja volja.

Nesreče in katastrofe so kazen za greh. Bog kaznuje velike narode tako, da jih pogubi.

Na zemlji se borita skozi vso zgodovino dva tabora: posvetni in božji.

1. poglavje

PREDPRIPRAVA ZA KRŠČANSTVO

UVOD: Zgodovina Cerkve se je začela s prihodom Jezusa Kristusa na to zemljo. Ta prihod je pripravil Bog. (Gal 4,4).

I. NEKAJ O TEDANJIH NARODIH

A) RIMLJANI

1. Rimski svetovni imperij

Na področju rimskega svetovnega imperija se je prvih 300 let širilo (razvijalo) krščanstvo.

a) Njegova razširitev okrog leta 50 po Kr.: Južna Evropa, področje ob Donavi i Reini, Anglija, Severna Afrika, Egipt, Azija, Sredozemsko morje, del Mezopotamije.

b) Rimska oblast je na teh območjih okrepila naglo povečanje kulture.

2. Kaj je pozitivnega od Rimskega imperija?

- enotno človeštvo – »Eno v Kristusu«
- svetovni mir – pax Romana
- omogočena daljna potovanja
- z morja odstranjeni pirati (gusarji)
- rimske ceste po vsem imperiju (– kot danes železnice in letalski promet)
- Ceste so bile dobro opremljene in vzdrževane, tudi postajališča in počivališča.

B) GRKI

1. Začetek in razširitev

Grki so imeli svoje kolonije na vseh pomembnih točkah tedanjega sveta. Povsod je bil helenistični vpliv – zato se skupaj z rimskim cesarstvom imenuje »rimsko-helenistični svet«.

Uprava je bila rimska, duhovni vpliv pa grški.

2. Notranjost

- Grki so bili dobri filozofi (Sokrat, Platon, Aristotel...)
- preko njih so njihove ideje sprejemali tudi drugi narodi in začeli odpirati razna vprašanja: Postanek zemlje (sveta), razvoj življenja, življenje po smrti... Židje so imeli razodetje svojega Boga. Med narodi pa je bilo vseeno veliko »povpraševanje« po Bogu.

3. Zunanost

- izoblikovan je enotni (skupni) jezik – grščina
Pavel je na svojih misijskih potovanjih največ pridigal v tem jeziku
- novozavezne spise so povsod brali v grščini
Bog je uporabil helenizem (grščino), da ni bilo potrebno prevajati.

C) ŽIDJE

1. Misijon

- bil je osnovna podlaga za pravo svetovno religijo, izhodiščna točka za pravo spoznanje Boga
- Židje so sprejeli božje razodetje, da bi se ohranili »dokler se ne dopolni čas«.

2. Pomen

- prvi kristjani so ravno preko židovstva sprejeli prva navodila. Židovstvo je bilo »zibelka krščanstva«.
- Židje so imeli boljšo, bolj čisto in močnejšo religijo. To je omogočilo tudi boljše temelje za življenje in učenje Jezusa Kristusa.
- Židje so pričakovali Mesija.

3. Njegova praktična predpriprava za krščanstvo

- kristjani so dobili Staro zavezo – to je boljše razodetje
Kristus je bil kot »predslika«.
- Stara zaveza se je razširila povsod, tudi med pogani
- Židje v diaspori. Razkropljeni Židje so povsod pričevali o enem Bogu. Bili so dobra »odskočna deska« za delo Pavla in drugih misijonarjev.

Iz vrst poganov so dobili celo dobre **prozelite** (pojudence, spreobrnjence v židovstvo) in pripeljali številne do vprašanja glede Boga.

II. SVET V ZORI KRŠČANSTVA

A) RELIGIOZNE RAZMERE

1. Stara klasična religija (klasična mitologija) je bila na koncu. Bila je le formalno. Cesar Avgust si je zastonj prizadeval, da bi jo spet oživil.
2. Rimska državna religija
 - a) Rimski cesarji in veliki ljudje, njihovi kipi so bili predmet njihovega božanskega čaščenja.
 - b) Stari grški misterij – **orfeizem** (učenje o postanku bogov, človeka, rešitve in posmrtnem življenju). Povezano je bilo z dramskimi ceremonijami.
3. Vzhodne religije
 - a) Iz FRIGIJE – »mati božanstva« in Atis (=mladi svečenik Reje Kibebe, frigijske velike matere bogov, kateremu je zaradi nevere odvzela razum. Njemu v čast so praznovali velik spomladanski praznik.
 - b) Iz EGIPTA – Isis (boginja plodnosti, rodovitnosti)
Oziris (bog Sonca, sin Izise).
4. V splošnem je bilo med ljudmi veliko religiozno hrepenenje in »vprašanja«.
(Prim. Apd 17,19-20).

Židovstvo ni bilo neka svetovna religija. Farizeji so verovali, da edino oni **sami** imajo pravega Boga, zato so bili proti prozelitski misiji.

B) INTELEKTUALNE RAZMERE

1. Do izraza začne prihajati posvetna modrost.
2. Filozofi – potujoči govorniki so učili dve filozofski učenji:
 - a) **epikurizem** (najvišja svrha življenja je v uživanju, nasladah)
 - b) **stoicizem** (človek naj mirno, brezčutno premaguje občutke in strasti, tako bo našel duševni mir in srečo – biti ravnodušen).

Obe učenji ne dajeta odgovor na:

- vprašanje greha
- kaj po smrti

Moralno učenje ne prinaša nobene definitivne, zadovoljujoče rešitve teh pomembnih življenjskih problemov.

C) MORALNE RAZMERE

1. Najnižja stopnja morale (glej Rim 1,22-23).
 2. Etično reformno gibanje, ki si je prizadevalo za čistost (v kraljestvu so še vedno elementi, ki si prizadevajo za čistost). Nosilci tega gibanja so bili potujoči filozofski pridigarji.
- SKLEP: V takšen temačen svet je bila potrebna svetloba evangelija – veselo sporočilo o sreči v Jezusu Kristusu.

PRVO STOLETJE

I. KRISTUS IN NJEGOVA CERKEV

A. KRISTUS in njegovi učenci

1. Jezus je temelj in izvor ter vogelni kamen za postanek krščanstva.
2. Jezus je svoje učence učil, zapovedal jim je pridigati evangelij po vsem svetu (Apd 1,8).

B. KRISTUS kot ustanovitelj Cerkve

Uvod: Jezus učence uči, da se božje kraljestvo gradi v moči Sv. Duha.

1. Česa On ni naredil?

- Ni ustanovil nekega velikega določila, kako bi naj to navzven izgledalo, niti ni naredil nekega načrta za organizacijo te nove skupine ljudi
- Ni predpisal nekakšnih pravil, kako bi se moralo opravljati bogoslužje ali razni obredi itd.

2. Kaj je naredil?

- Njegova zapoved sta dve pomembni stvari (zakramenta)
 1. Krst v vodi
 2. Gospodova večerja
- Dal je tudi navodila za življenje v veri.
-

3. Vsi, ki bodo sprejeli vero, bodo pripadali Njegovemu telesu, Njegovi Cerkvi.

Cerkev (gr. ekklesia = poklicani iz).

a) VSEOBČA CERKEV

Mt 16,28

Zajema vse verne po vsem svetu vseh časov. To je duhovna Cerkev, duhovno (eno) Kristusovo telo. Cerkev je večna.

b) LOKALNA (KRAJEVNA) CERKEV

Mt 18,17; Jk 5,14; Raz 1,4

Zajema vse verne, ki se zberejo in združijo v določenem kraju, območju. Dovršena bo ob drugem Kristusovem prihodu.

4. Kristus je dal Cerkvi službe. Ef 4,11

- apostol
- evangelist
- prerok
- učitelj
- pastir

II. APOSTOLSKA CERKEV

(do 100 po Kr.)

A. NJENO ŠIRJENJE

1. **Binkošti so bili rojstni dan Cerkve (Apd 2)**

2. **Prva misija se je začela pri Židih**

Binkoštnega dne so v Jeruzalemu številni ljudje sprejeli vest zveličanja in to prenesli v razne kraje.

3. **Evangelij se širi**

- v Judejo
- v Samarijo
- do »konca zemlje«

4. **Razširjanje v 1. stoletju**

Palestina, Mala Azija, Sirija, Makedonija, Grčija, Italija, Egipt in verjetno tudi Španija.

5. **Pri tem je bil največje orodje v božji roki apostol Pavel.**

B. ŽIVLJENJE V CERKVI

Uvod: Cerkev je bila sprva maloštevilna. Večina vernih je bila siromašnih, preprosti ljudje, le v Rimu je bilo nekaj »večjih« ljudi.

1. **Specifičnosti**

a) **glavna karakteristika**

Bratska ljubezen – gojili so praktično krščanstvo in ne samo teoretično

b) **moralna resnost in čistost**

c) **veselje in veliko zaupanje**

2. **Njihovo upanje: ponovni prihod Jezusa Kristusa**

3. **Preganjanja v času Nerona (54-68)**

Vzrok – povod:

- osebna zavist ljudi in oblastnikov zaradi njihove čistosti in zmagovalnega življenja
- zavračali so sprejem rimske državne religije
- številni kristjani so umrli mučeniške smrti

C. BOGOSLUŽJE CERKVE

1. Splošno

Običajno so se zbirali po zasebnih hišah, in to zaradi:

- uboštva vernih
- preganjanja

2. Vrste bogoslužja

V pismih ap. Pavla (posebno Korinčanom) vidimo **dve** vrsti bogoslužja:

a) Splošno bogoslužje

Pesmi (tudi Psalmi), pričevanja, molitev,
brali so Staro zavezo in tolmačili, posebno so še poudrjali Jezusove besede,
brali so poslanice (pisma) raznih apostolov,
velik poudarek so dajali darovom Duha (1 Kor 12).

b) Agape

Bratska pojedina, nekaj velikega in veselega (1 Kor 11,21-22).

Običajno v nedeljo.

Potem je sledila Gospodova večerja. Sprva zvečer, pozneje že zjutraj (prim. Apd 20,7; 1 Kor 16,2).

3. Posebne vrste

- a) Velika evangelizacijska zborovanja na odprtih krajih (Apd 8 – Filip)
- b) Svobodna zborovanja (Apd 17,16-17 – Pavel v Atenah)
- c) Priložnostna bogoslužja (Apd 16,13-14.33-34) – ob rekah, ob mestih, v hiši ječarja, oficirja ipd.

Č. VERNI V CERKVI

1. Kaj so verovali?

To nam pojasnjuje Nova zaveza:

- a) V Boga kot Očeta, Jezusa Kristusa kot božjega Sina, kakor tudi v Svetega Duha, ki je med njimi deloval.
- b) V Jezusov nauk o ljubezni: do grešnika in vernih in vseh ljudi – kar so tudi prakticirali
- c) Pričakovali so ponovni prihod Jezusa Kristusa
- d) Verovali so v večno življenje, katero jim je pripravil Jezus
- e) Največja stvar jim je bil Jezus, o katerem so mislili, govorili in se v njegovem imenu zbirali.

2. Smeri, ki so vodile do krivega učenja

V 1. stol. je hotel satan uničiti resnico in moč evangelija tudi s krivim učenjem. Tako se je pojavil:

a) judaizem

Vztrajal je pri tem, da se morajo vsi kristjani držati židovskih ceremonialnih obredov (Postave). Pavel se vneto bori proti njim.

b) gnosticizem (= znanje, spoznanje)

Sestavljen je iz krščanskega, židovskega in poganskega pojmovanja in učenja. Številne je zavedel od Evangelija.

D. ORGANIZIRANOST CERKVE

1. Prva cerkev se je sama vzdrževala in upravljala.

Povezovala jih je močna zveza – bratska ljubezen. Med seboj so bili tesno povezani, tudi v težavah so med seboj pomagali.

2. Njihovi voditelji

Navkljub težavam so imeli tudi voditelje, ki so jim modro služili in jih vodili. Voditelje je vodil Sv. Duh.

Vodje posameznih cerkva so se zbirali na raznih konferencah: izmenjavali nauk, medsebojno pomoč, se podpirali, motivirali (prim. Apd 15).

Konferenca je bila **vez**, ki je povezovala ljudi v **zvezo**.

3. Potovanja

Apostoli, preroki in učitelji so največ potovali od cerkve do cerkve in vernim služili. Manj znane osebe so imele s seboj »priporočilno pismo« kot dokaz, da ne širijo krivega nauka (prim. 2 Kor 3,1; Rim 16,1).

4. Uprava lokalnih cerkva

- a) Nova zaveza o organizaciji kot takšni ne govori – o nobenih pravilih
- b) V glavnem so se ravnali po lokalnih predpisih
- c) Nova zaveza nam daje le nekaj splošnih smernic glede tega:
Cerkev je imela osebe, ki so za njo odgovarjale (Apd 20,17; 1 Tim 5,17; Tit 3)
V nekaterih krajih so starešine imenovali »**prezbiterji**« (=starešina), **drugje škofi, pastirji, nadzorniki** (prim. 1 Tim 3,1; Apd 20, 28; Ef 4,11).

Beremo tudi o »**pridigarjih**« evangelija (Rim 10,14), o **upravnikih, služabnikih** (1 Tim 2,7; 2 Tim 4,5).

Nova zaveza omenja prav tako **diakone** ali služabnike (Flp 1,1; 1 Tim 3,8.12).

3. poglavje

STARA CERKEV

(100 – 313)

UVOD: V tem obdobju je dobila apostolska cerkev močne oblike. Mogočno delovanje Svetega Duha več ni bilo na prvem mestu. Zaradi borbe s sovražnikom in krivim učenjem so sprejeli močne dogmatične oblike in to je vodilo do »katoliške« (obče) cerkve.

I. SVET, KI ŽIVI V CERKVI

1. Razširitev Rimskega imperija

V času Trajana (98-117) se je cesarstvo zelo razširilo. Področja severno Rheinsko-Donavske linije se vključujejo (nekako današnja Romunija); na vzhodu do Perzijskega zaliva in Kaspijskega morja.

2. Vzroki za razpad

a) Notranji

Moralno propadanje v vseh slojih. Razvoj velikega prešustva in razvratnosti.

b) Zunanji

Vdor germanskih narodov s severa. Dioklecijan je razdelil cesarstvo v štiri dele (284-305).

Cesarstvo se je okrepilo s cesarjem **Konstantinom**, ki je bil leta 313 prvi »krščanski« cesar.

II. CERKEV SAMA

A. NJENA RAZŠIRITEV

1. Zunanja razširitev

Navkljub preganjanju se je hitro razvijala.

Tertulijan: »Kri mučencev je seme za kristjane!« Čeprav so cesarji ubili veliko kristjanov, so pred njihovimi očmi nastajali novi kristjani.

2. Notranja razširitev

- Brez razlike se je širila med vse sloje
- Številni vojaki v rimskih legijah so bili kristjani
- Pomembni ljudje, umetniki in znanstveniki so prav tako prispevali, vsak na svojem področju, h krščanstvu (slike, spisi ipd.)

3. Orodje za razširitev

a) **Misijonarji**,
pionirji krščanstva. Po letu 200 jih je bilo še malo.

b) **Apologeti**,
ali »zagovorniki krščanske vere skozi Pisma«.
Pisali so traktate in knjige. Imenujejo se tudi »očetje cerkvene teologije«.

Justin, mučenik (okr. 100-165), grški filozofski potujoči pridigar, ki je iskal resnico v različnih filozofijah tedanjega časa. Potem se je srečal s preprostim kristjanom, ki mu je pokazal pot do prave resnice – Jezusa Kristusa. Kot krščanski potujoči pridigar je razširjal Evangelij, katerega si je predstavljal kot »popolno filozofijo«. Napisal je veliko knjig in z njimi hotel poganom raztolmačiti krščansko resnico.

Tertulijan (okr. 160-230), pravnik iz Kartagine, v svojih spisih brani vero in se upira krivoverstvu. Napisal je veliko knjig.

c) Učitelji

Origen iz Aleksandrije (185-253), otrok vernih staršev. Njegov oče je umrl mučeniške smrti v času, ko mu je bilo 17 let. Bil je eden največjih umov svojega časa. Napisal je številna teološka dela in prve biblijske komentarje. (Trdijo, da je napisal okrog 6000 del).

Njegovi dogmatski pogledi se nagibajo od prvotne krščanske, biblične smeri, kajti krščanstvo je preveč pomešal z grško filozofijo. Cerkev ga je obsodila (med drugim je učil: vsak vernik ob krstu prejme Sv. Duha). Umrl je od posledic mučenja v visoki starosti.

B. PREGANJANJE

1. Dve vrsti preganjanj:

- a) Majhna, lokalna preganjanja,
katera so imeli kristjani skoraj vedno in povsod.
- b) Velika, splošna preganjanja,
katera so izvajali vladarji in ta so obsegala vsa področja (posebno po letu 250).
Med temi velikimi preganjanji je bil pogosto nekaj časa mir (od 10 do 40 let).

2. Posledice preganjanja

- številni verni so zaradi vere umrli

- mučenci so bili izrazito pričevanje nevernim – navkljub preganjanjem in smrti vernih je cerkev rasla.

3. Delovanje preganjanj na verne

Vsak resnični kristjan je bil na preganjanje pripravljen. Krščanstvo je pod preganjanjem bilo »normalno krščanstvo«.

Ko so bila preganjanja preveč izrazita (skoraj nevzdržna), je Bog prekinil velika preganjanja s smrtjo vladarja ali spremembami v cesarstvu.

4. Konec preganjanj

Vladarji so končno morali dojeti, da je krščanstvo močnejše od njih. Čeprav se je krščanstvo kljub preganjanju zelo širilo, so s preganjanji prenehali, ker so se bali, da bi jih kristjani zasovražili – in tedaj, gorje jim. Čeprav je bilo že veliko kristjanov, se je njihovo število še vedno povečevalo.

Prestop Konstantina h krščanstvu je pripeljal leta 313 do tolerančnega edikta. Krščanstvo ni bilo državna religija, je pa bilo enakopravno z drugimi religijami in kulturi.

Konstantinova mati Helena je bila zelo pobožna žena. Konstantin se je dal krstiti šele pred smrtjo.

C. ŽIVLJENJE V CERKVI

1. Interno

Preganjanje je prvim kristjanom oblikovalo duhovno in moralno rast. To so potrjevali: bratska ljubezen, čistost, pravičnost, ljubezen do bližnjih itd.

2. Eksterno

Praktično krščanstvo:

Zaradi preganjanja je bilo veliko žensk vdov.

Ilustr.: Cerkev v Rimu leta 250: okrog 30.000 članov (okrog 10 % celotnega prebivalstva tedanjega Rima), 155 glavnih cerkvenih delavcev (pastirji, škofje, pridigarji). Cerkev je imela okrog 1500 vdov in sirot.

Č. GIBANJA V CERKVI

1. GNOSTICIZEM

(gnosticizem = spoznanje, znanje)

a) Kaj je to?

Gnosis je mešanica grško-orientalske filozofije in religioznega krščanstva – srednja pot med krščanstvom in poganstvom.

b) Kaj je gnosticizem učil?

Svet je Bogu tuj. Materija je Bogu odvratna. Staro zavezo z učenjem o ustvarjanju (Genesis) je zavračal.

c) Kaj pravi Nova zaveza o gnosticizmu?

- 1) »Nikolajevci« (Raz 2) mogoče označujejo gnostična strujanja v tedanjem času (okr. 95)
- 2) V poslanici Kološanom Pavel svari ne le pred judaizmom, ampak tudi pred povezanostjo s krivim naukom, prav tako gnosisa (Kol 2,4.8.16.21.23).
- 3) Čeprav je imel Pavel veliko znanje, se s tem znanjem ni bahal, ker razen križanega Kristusa ni hotel oznanjati ničesar drugega (1 Kor 2,1-2).

č) Gnosis razvema borbo med

1. spoznanjem (gnosis) – živo krščanstvo
2. duhovno učenostjo – delovanje Duha
3. vzgojo – spreobrnitev

2. MARKIONIZEM

a) Začetnik tega učenja je po poreklu maloazijski prezbiter **Markion** (okr. 150 po Kr.), katerega je kot »najslabšega od vseh gnostikov« cerkev kot krivoverca obsodila.

b) Njegovo učenje

Zavrača je Staro zavezo in njenega Boga, ki naj bi bil Bog zla. Dobri Bog Nove zaveze se je po njegovem razodel šele v Kristusu, ki pa si je privzel samo navidezno telo in so ga Judje mogli ubiti le navidezno. Kot pripadnik strogega dualizma je Markion zahteval moralno strogost in boj proti sovražnemu telesu ter vsemu snovnemu.

Svet ni popoln, je slab. Bog Stvarnik Stare zaveze, Bog Židov, ni identičen z Bogom Zveličarjem Nove zaveze, ki se je razodel v Kristusu.

Markion je vse starozavezno vrgel ven iz kanona Nove zaveze. Le ev. po Luku je po temeljiti »reviziji« pustil v svojem »kanonu«, kakor tudi Pavlova pisma, katera je vsekakor »očistil« vsega starozaveznega.

Moč zla (dejavna skozi naše telo) mora biti premagana z močno askezo in prevzgojo.

Ker je Markion zelo kazal na odrešitev Kristusa, kaže ta plat njegovega učenja težnjo po samoodrešitvi. Po Kristusovi smrti na križu je Kristus odrešen, njegovo telo še pripada Bogu Stvarniku.

Z delitvijo Boga-Zveličarja in Boga-Stvarnika se je Markionovo učenje cepilo in bilo hkrati napačno – prihajajo je naproti poganskemu dualizmu.

Ni največja nesreča krivica, ampak zapletenost (mreža) v materiji.

Gnostik išče rešitev iz te usode in ne iz potrebe vesti. Odrešenje je naravni, psihični proces. To gre tako daleč, da končno Zveličar sam potrebuje zveličarja. Zgodovinski Jezus se kot Božji in Človekov Sin izgublja (počasi izginja). Kristus je eden od zveličarjev, torej **ni edini** zveličar (glej Jn 14,6).

Gnosis sam je rešitev.

c) Njegovi privrženci

Privrženci so bili kristjani, ki so živeli zgledno življenje. Med njimi so bili tudi bogati. Prav to zgledno življenje in izobraženost je pritegnila ljudi bolj kot preprosti »vneti« kristjani.

Tertulijan je za njih dejal, da so se ukvarjali več z nekrščanskimi, nepomembnimi vprašanji kot da bi prišli h križu.

Krščanstvo ni filozofija, ampak **izkustvo, doživetje!**

3. MONTANIZEM

- a) Začetnik in »prerok« je **Montan** iz Male Azije (okr. 150 po Kr.).
- b) Vzroki za njegovo učenje

V prvi Cerkvi sta se pojavila dva faktorja:

- apostolska avtoriteta
- svoboda duha v cerkvi

Težava je bila v tem, kako ta dva faktorja združiti.

Potrebujemo red in disciplino, obenem pa tudi popolno svobodo duha.

Z uvajanjem formalnih bogoslužij je bilo delovanje Sv. Duha odrinjeno na stran ali pa ga sploh ni bilo.

- c) Pozitivne strani njegovega učenja

Montan zastopa za delovanje Duha v Cerkvi po darovih Duha svobodo. Lahko bi dejali, da je ustanovitelj »novozaveznega binškošnega gibanja«. Nekateri člani cerkve so se z delovanjem Sv. Duha izgrajevali.

- č) Temelji za nazadovanje in propadanje

- Napaka Montana: »Vse, kar potrebujemo, je duhovni krst (krst v Svetem Duhu)!«
- Pozabil je, da so prirodni darovi in talenti prav tako božji darovi
- Ni gradil organizacije - podobno Whitefield in Wesley.

d) Razširitev in vpliv njegovega učenja

Razširil se je v več delov tedanjih cerkva in to z močnim vplivom.
Montanisti so bili tudi veliki cerkveni očetje, kot npr. Tertulijan, Irenej.

D. POSTANEK KATOLIŠKE CERKVE

Uvod: Pet stvari za oblikovanje katoliške cerkve:

1. Prikrojevanje Pavlovih pisem
2. Moralno razumevanje (oz. nerazumevanje Evangelija)
3. Ni bilo več delovanja Duha v Cerkvi
4. Zunanja oblika cerkvene pripadnosti (občutek pripadnosti)
5. Pozitiven odnos do države

1. Uprava Cerkve

V 1. stol. je bila uprava posameznih cerkva samostojna in enotna, v 2. in 3. stol. pa se je to bistveno spremenilo.

V 1. stol. so bile cerkvene občine samostojne glede upravne ureditve. Med seboj so bili povezani v bratski ljubezni, napolnjeni z občutkom skupni pripadnosti, kakor tudi skozi avtoriteto priznavanja voditeljev, ki so se zbirali na konferencah.

V 2. stol. je opazna vse večja centralizacija uprave. Še vedno obstajajo majhni cerkveni krogi, ki imajo lastnega pastirja, ostajajo pa pod vodstvom glavne (centralne) cerkve.

V 3. stol. se ta centralizacija nadaljuje, dokler se končno ne centralizira v eno cerkev v Rimu. Cerkev v Rimu je imela obliko uprave, katero so prevzele vse cerkve, ki so pripadale »katoliški« (= občni) cerkvi.

Ta centralizacija je imela:

1. Eno upravo (uradna linija – škofi, duhovništvo in diakoni)
2. Eno veroizpoved
3. Eno zbirko pisem Nove zaveze (kanon)

Cerkve, ki ni bila uglasena s temi točkami, so imenovali kot napačno, »krivo učenje«.

2. Razvoj škofovske službe

Cerkev se je vse bolj spopadala s filozofskimi učenji in drugimi krivimi učenji in zaradi tega bila prisiljena sprejeti močne oblike, da bi tako ohranila edinstvo in udarno moč.

Iz tega izhaja škofovska služba.

Sprva je bilo to še blagoslovljeno. A navkljub temu se je to postopno razvijalo v škodo drugih pomembnih biblijskih resnic, novozavezne oblike.

Razvoj škofovske službe v katoliški cerkvi ima izvor v razdeljevanju Gospodove večerje. Sprva so se zbirali vsi člani okrog ene mize. Ker je cerkev rasla, so lahko sedeli za mizo le nekateri, drugi zadaj (v drugi vrsti). Med prvimi je bil škof z nekaj brati (prezbiterji), kar se pozneje preoblikuje v »duhovnost« in se imenuje duhovništvo. Tem je bilo potrebno streči, strežniki so bili imenovani diakoni, ki so delili zbranim kruh in vino.

V prvih stoletjih je imela vsaka cerkev svojega škofa. Pozneje je škof sam postavljaj naslednike. To je vodilo do »apostolske sukcesije«, iz česar katolicizem izhaja še danes. (Papeži so nasledniki Petra in s tem zastopniki Kristusa na zemlji).

Ta razvoj zastavlja vprašanje: Kaj oblikuje pravo Cerkev?

Katoličani: k Očetu Bogu lahko pridemo samo s pomočjo katoliške cerkve.

Jezus: Kjer so dva ali trije zbrani.... (Mt 18,20).

3. Oblikovanje kanona

a) Vzrok za kanon

Zelo se je razširilo in se širilo krivo učenje (hereze).

b) Kaj je kanon?

Kanon pomeni: pravilo, merilo, izbor, prava linija.

Kanonizirana (kanonična) pisma so izbrani spisi, ki tvorijo sedaj Sveto pismo.

Poznamo kanon Stare zaveze in kanon Nove zaveze.

c) Pogoji za kanon

1. Pismo mora imeti apostolski izvor

2. Priznano mora biti od vseh, splošno ali od vodilnih cerkva

č) Pomen kanona (končan pred letom 200)

1. Končuje čas novozaveznega razodetja

2. Predstavlja trajno povezanost med prvim krščanstvom in cerkvijo. Vse drugo se mora vnaprej usmerjati po tem.

3. Kanon je obvaroval Cerkev pred sinkretizmom (stapljanje poganskih religij s krščanstvom).

d) Nekanonična Pisma

Za njih uporabljamo besedo apokrifi (= nepristen, podtahnjen, tajanstven).

III. PREGLED

A. CERKVENI OČETJE

69 – 156 **Polikarp**, učenec ap. Janeza, starešina v Smirni. Živega so sežgali na grmadi.

67 – 110 **Ignacij**, učenec ap. Janeza, starešina v Antiohiji. Umrli mučeniške smrti

70 – 155 **Papij**, učenec ap. Janeza, starešina v Hierapolisu (150 km vzhodno od Efeza). Umrli mučeniške smrti.

Ti trije so bili **most** med apostolskim časom in ostalo zgodovino Cerkve.

100 – 167 **Justin Mučenik**, rojen v Neapolisu (stari Sihem); potujoči pridigar. Kot »krščanski filozof« je umrl v Rimu mučeniške smrti.

130 – 200 **Irenej**. Njegova domovina je Smirna. Učenec Polikarpa in Papija. Škof v Lyonu v Galiji (Južna Francija). Umrli mučeniške smrti. Bil je montanec.

185 – 254 **Origen**, veliki učitelj, učenjak v obdobju stare cerkve. Veliko je potoval, napisal okrog 6000 spisov. Pogosto je imel tudi aktiviranih do 20 pisarjev. Umrli je za posledicami mučenja.

160 – 220 **Tertulijan** iz Kartage, pogan, rimski jurist. Po spreobrnjenju je bil vnet branilec krščanstva. Bil je montanec.

260 – 339 **Evzebij** iz Cezareje – »oče zgodovine Cerkve«. Škof v Cezareji v času spreobrnjenja cesarja Konstantina. Napisal zgodovino Cerkve od Kristusa do koncila v Niceji.

B. RIMSKI CESARJI

100 – 44	Julij Cezar	Gospodar rimskega sveta
31 – 14	Avgust	V njegovem času rojen Kristus
14 – 37	Tiberij	V njegovem času križan Kristus
54 – 68	Neron	Preganjalec kristjane, zažgal Rim, Pavel mučenec?
69 – 79	Vespazijan	Razrušen Jeruzalem (Tit)
81 – 96	Domicijan	Preganjalec kristjanov, Janez pregnan na Patmos
98 – 117	Trajan	Dober cesar, a preganjalec kristjanov
117 – 138	Hadrijan	Preganjalec kristjanov
138 – 161	Antonij Pij	Preganjalec kristjanov, Polikarp mučenik
161 – 180	Mark Avrelij	Preganjalec kristjanov, Justin Mučenik
306 – 337	Konstantin	Sprejel krščanstvo (312) in 313 krščanstvo enakopravno z drugimi religijami.
361 – 362	Julijan	Poskušal ponovno uvesti poganstvo

363 – 364
378 – 395

Jorian Ponovno utrdil krščanstvo
Teodozij Veliki dvignil krščanstvo v stopnjo **državne religije**.

C. RAZVOJ STAROKATOLIŠKE CERKVE

1. V borbi zoper napačne Biblije gnostikov je nastal kanon.
2. V borbi zoper filozofijo gnoze je nastalo učenje Cerkve in veroizpoved.
3. V borbi zoper Cerkev sta Markion in Montan povzročila vzpostavitev škofovstva.
4. Cerkev postane škofovska in duhovniška cerkev.

Č. KRŠČANSTVO ZNOTRAJ CERKVE

1. Krst

- a) Oblike krsta
gr. baptizo (= pogrezniti, potopiti).
Krščanski spis Didache o krstu (glej prilogo!)
- b) Krst otrok
- c) Krst pred smrtjo
Mišljenje, da je krst pranje grehov!
Konstantin se je dal krstiti pred smrtjo.
- č) Pogoji za krst
Novospreobrnjenec mora biti pred krstom poučen o krščanskem nauku. To se je opravljalo od 2. stol. dalje v katehumenski šoli (Origen je imel nekaj takega!)

2. O delovanju Duha

Pred letom 250 ni bilo močnejše razmejitve med duhovnostjo in svetnostjo.

Irenej: »Vsi pravični imajo duhovniški rang!«

Tertulijan: »Ali nismo tudi mi laiki duhovniki? Kjer se dva ali trije zberejo, tudi laiki, tam je cerkev!«

V Cerkvi je bilo prisotno delovanje Duha, ker ga kler ni omejeval.

Nekaj izjav:

- a) **Justin** (140) piše cesarju Antoniju:
»Mnogi, ki so v svetu, pa tudi tukaj v Rimu, obsedeni od zlih duhov, pri vseh vaših čarovnikih in zarotnikih ne najdejo nobene pomoči, so preko nas ozdravljeni v ime Jezusa,

katerega je Pilat križal; in takšna ozdravljanja se dogajajo še danes, obenem pa se izganjajo iz obsedencev zli duhovi.«

b) **Irenej** (okr. 180):

»Nekateri izganjajo v imenu Jezus satana in tako so pogosto tisti, ki so osvobojeni obsedenosti od hudega duha, postali verni in se pridružili Cerkvi. Drugi posedujejo darove, napovedujejo bodoče dogodke, imajo preroške sanje in preroštva. Drugi ozdravljajo s polaganjem rok od različnih vrst bolezni. Da, tudi mrtvi so ponovno vstali in ostali veliko let med nami. Kdo neki bi lahko navedel vse darove milosti, ki jih je Bog povsod v svetu dodelil svoji Cerkvi in ki so v imenu Jezusa Kristusa za zveličanje ljudi dnevno podeljeni zastonj.«

c) **Tertulijan** (okr. 190):

»Dajte enega obsedence z vašega sodnega prestola in na lastne oči boste videli, da bo po mogočni kristjanovi besedi ta isti duh, ki je bil prej obdolžen, moral priznati, da je demon.«

č) **Evzebij** (umrl 340)

Navaja mnoge krščanske pisce, ki so govorili o izganjanju duhov in o ozdravljenjih.

D. DRUGO

1. Slike v cerkvi

Kristjani so sprva označevali grobove mučenikov in umrlih kristjanov s simboli, kot: golob, jagnje, riba, sidro.

Jezusa ni nihče risal, čeprav se je likovna umetnost že razvijala.

Leta 305 je sinoda v Elviri sklenila, da se slike v cerkvah ne smejo obešati.

2. Znak ribe

Eden izmed prepoznavnih znakov za kristjane je tudi »riba« – IHTUS (Jezus Kristus Božji Sin Zveličar).

I	Iesous	Jezus
H	Hristos	Kristus
Th	theon	Božji
U	uios	Sin
S	Soter	Zveličar

3. Križanje

To je napačno vzeto iz Ezek 9,4.6. V Novi zavezi ni o tem napisano ničesar.

4. poglavje

OD KONSTANTINA DO KARLA VELIKEGA

(313 – 800)

I. DUHOVNO IN PREBUJENJSKO GIBANJE ZNOTRAJ CERKVE

UVOD: S Konstantinom je imela Cerkev zmago nad rimsko državo. Počasi se je začela iz duhovne moči koncentrirati na zunanjo moč (državna cerkev, papeštvo, cerkvena država).

V 1. stol. je obstajala **skupna cerkev**, okrog leta 300 **duhovniška cerkev**, okrog leta 380 pa **državna cerkev** (s Teodozijem Velikim). Ta zadnja je prvo krščansko cerkev povsem zapustila.

Vseeno so bili v tej posvetni cerkvi tudi iskreni verniki. Njihovo duhovnost (poročila) o delovanju, duhovne potokaze, literaturo...) so njihovi sovražniki uničili.

1. Donatisti v Severni Afriki

Leta 313 so izstopili iz Cerkve. Hoteli so biti čista cerkev. Rim jih je zelo preganjal, številni so umrli mučeniške smrti. Bili so začetniki montanizma. Toda Rim jih ni premagal.

Konec 4. stol. so oslabili in v začetku 5. stol. naredili z državno cerkvijo kompromis.

2. Priscilijanci v Španiji

Od leta 370 postanejo španski priscilijanci nosilci močnega gibanja prebujenja, ki se razširi na vsa področja rimskega cesarstva. Pošiljali so ljudi, ki so povsod ustanavljali cerkve v biblijskem smislu.

Pozneje so se pokvarili in razširjali krivo učenje.

3. Krizostom (okrog 400)

Škof in patriarh Konstantinopola. Izvrsten govornik (Zlatousti). Velik pridigar spokorjenja in prebujenja (na njegovih pridigah se je zbralo tudi do 10.000 poslušalcev).

4. Pavlinci (okrog 660)

Bili so v Mali Aziji. Držali so se v celoti Pavla in njegovega učenja. Zelo so jih preganjali. In Cerkev je morala kmalu žeti sadove svojega pogubnega dela – **pojavi se je islam.**

II. VELIKI SPORI OKROG NAUKA

1. Arianizem

Aleksandrijski duhovnik Arij (okrog 315) je zanikal Kristusovo božanstvo. Gre za Jezusa kot božjega Sina. Ali je Jezus isti Očetu ali mu je podrejen. Arij: Jezusa je ustvaril Bog. Bil je čas, ko ni bil božji Sin.

To je pripeljalo do koncila v Niceji (325 po Kr.). Nastopila je borba za samo eno črko
HOMO – SIOS = istoveten
HOMOI – SIOS = bistveno podoben, podoben

Največji Arijev nasprotnik je bil Atanazij.
Odločitev koncila: »Jezus je z Očetom istoveten.« – Atanazijeva formula.

Nicejsko veroizpoved je potrdil koncil v Konstantinopolu leta 381. Oblikovali so TROJSTVO – in to velja vse do danes. »Bog se je razodel v svojem Sinu po Svetem Duhu.« Spor okrog tega nauka je trajal kar sto let.

2. Kristološki spor

Odnos do Kristusa: koliko je božji in koliko človeški.

Dve različni šoli:

a) Antiohijska

Močno so razlikovali med dvema naravama Jezusa v eni osebi.
Jezus je bil včasih Bog, drugič človek. To so ločevali (Ilustr.: kot človek sleče oblačilo!)

b) Aleksandrijska

Zagovarjali so Jezusovo enovitost.
Božja in človeška narava se združita do te mere, da ostane samo ena narava v Jezusu – božja. Samo Bog lahko zveliča.

Sinoda v Kalcedonu je leta 451 odločila:
Kristus je ena oseba v dveh naravah (ne iz dveh narav), ki ostane nespremenjena in nepomešana. To je DVO-NARAVNA-KRISTOLOGIJA, ki velja še danes.

Nestorij, carigrajski škof, iz antiohijske teološke šole, je zagovarjal poleg dveh narav tudi dve osebi v Kristusu, božjo in človeško ter odklanjal Marijino božje materinstvo. Marija ni bila **božja mati**, ampak **Kristusova mati**. Ta kristološki spor je trajal čez 100 let. Nestorijevega učenja se je oprijela cerkev v Perziji. V Egiptu se je razvilo »monofizitsko učenje«, kjer se v Kristusu človeška in božja narava povezuje v eno (božansko) naravo. Danes je ostalo to samo še v koptski cerkvi v Egiptu.

III. POMEMBNE OSEBNOSTI

1. **Ambrozij**, milanski škof (okrog 380, umrl 397). Ko je Avguštinova mati Monika prišla k njemu zaradi problematičnega sina, ji je rekel: »Bodi mirna, sin tako številnih solz ne more biti pogubljen!«
2. **Hieronim** (345-420) je ustanovil v Betlehemu samostan. Tam je prevedel iz hebrejščine v latinščino Staro zavezo (= Vulgata). V prevodu so številne napake, ki so povzročile v katoliški cerkvi napačno doktrino. Pozneje so jih s težavo odpravljali (npr. Mojzes in njegovo obličje: qeren – sijalo, qaran – z rogovi), nekaterih niti niso mogli.
3. **Avguštin** (okrog 400, umrl 430), veliki cerkveni učitelj. Znana je njegova misel: »Za sebe si nas ustvaril, o Bog, in naše srce je nemirno, dokler ne počiva v tebi!«
Avguštin je zadnji apologet.
Dejal je še: Krščanstvo ni zato, da bi prineslo ljudem na zemlji srečo. Ne, daje veliko več! Tu je zato, da naredi ljudi blažene.
Zgodovino cerkve smatra kot mogočno borbo med dobrim in zlim. Njegovo največje delo je **O božji državi** (De civitate Dei) – 22 knjig.

Utrdil je tudi učenje milosti: samo božja milost, novorojenje, nas lahko osvobodi moči greha. Človek se z lastnimi prizadevanji ne more zveličati. Boril se je proti Pelagiju.

Iz njegovega učenja se je razvilo tudi krivo učenje:

- otroci, ki niso krščeni, gredo v pekel
»Brez krsta ni zveličanja!«
- Bog je nekatere določil za večno pogubo (pozneje to sprejel tudi kalvinizem).

4. Pelagij (okrog 400), angleški menih, asket. Njegovo učenje se imenuje **pelagianizem**. Zanika izvorni greh in njegove posledice ter odklanja potrebo milosti za spolnjevanje božje volje in zveličanje. Človek je dober, na žalost ga slab zgled pelje ponovno v greh. Pelagij je pretirano poudarjal moč svobodne volje. Po njegovem je lahko človek odrešen (zveličan, blažen) tudi brez božje milosti, če živi dobro in brezgrešno življenje.

Pelagianizem so obsodili afrikanski škofje na dveh sinodah, v Kartagini in Milevi (416).

Semipelagianizem – smer srednje linije med učenjem Avguština in Pelagija.

IV. PAPEŠTVO

Škof Rima je postal vodja celotne zahodne cerkve (**rimski primat**).

Volitve papežev – strašne borbe. (Škof Damaskus (366-384) – po volitvah našli v cerkvi, kjer so bile volitve, 137 mrtvih. Cesar ga je vseeno proglasil za nedolžnega.)

Papež (lat. = oče).

Na podlagi Mt 16,18 so izpeljali, da je papež neposredni naslednik Petra in »zastopnik Kristusa na zemlji«.
Do danes se je zvrstilo 266 papežev.

V. NASTANEK MENIŠTVA

Beseda menih pomeni »pobožen«,
None (iz egip. mlada devica, ali čista).

1. OSNOVE ZA NASTANEK

- a) Hrepenenje po življenju popolne predanosti Bogu
- b) Hrepenenje po notranjem življenju, katerega v svetni cerkvi niso mogli najti

Napaka: Beg **iz** sveta, namesto biti **v** svetu, biti luč in sol.

Mi smo **v** svetu, a ne **od** sveta.

Dobra stran: Menihi so iskali v samoti pot do Boga neposredno preko Jezusa, ne pa preko duhovnikov in cerkve.

2. ZAČETEK

Antonij, eremit, odšel v puščavo. Star je bil 105 let, umrl leta 356. Ozdravljaval bolne in izganjal demone. Imel je močno duhovno moč – imenovali so ga »sveti«.

Mnogi so njegovemu zgledu sledili. Niso se več imenovali sveti, ampak **pobožni**.

3. IZRODITEV (DEGENERACIJA)

»Sveti stebri«

Simeon v Siriji. Zadnjih 30 let preživel na 17 m visokem stebri. Prej je bil na neki gori, priklenjen z železnimi obroči in verigami. Čuditi so se mu kot »svetemu«. Številni so se celo spreobrnilo in krstili, ko so videli njegovo predanost. – Toda to ni Evangelij!

4. NADALJNI RAZVOJ

Pahomij – odšel na otok na reki Nil, se tam začel sestajati s prebivalci, imeli so skupnost. Kmalu so ugotovili, da potrebujejo zaradi reda nekega voditelja. Izbrali so Pahomija kot Abta (od Abbas = Oče).

Njegova sestra je ustanovila združenje devic (none).

5. ODNOS CERKVE DO MENIŠTVA

V začetku je bila cerkev proti, a so hitro ugotovili, da to za njo ni nevarno, zato poskuša pritegniti vse na svojo stran. Končno jih vključi v svoj organizem. – »Če že ne moremo ohraniti pravega krščanstva med množicami, potem lahko pokažemo, kakšno bi to moralo izgledati!«

Škof Bazilij iz Cezareje (umrl 379) je pomagal pri ustanavljanju samostanov.

6. DEGENERACIJA

Številni so našli v samostanih »azil za lenobo«, drugi pa so izkoriščali krščansko gostoljubnost.

Z druge strani pa imamo spet askete in askeze.

Benedikt (529) je uvedel v samostanu Monte Cassino pravila:

- vsak novi menih je imel eno leto pripravništva, potem je obljubil zvestobo
- samostanski bratje so si izbirali Abta (Očeta, Voditelja)
- od 3. ure zjutraj so imeli 7 molitvenih ur (na podlagi Ps 119 in Ps 164)
- dnevno so imeli le dva obroka, brez mesa
- samostanske zaveze (zaobljube): siromaštvo, čistost (nedolžnost) in pokornost (poslušnost).

7. DOBRE STRANI

- sprva so vzdrževali duhovno življenje in delovanje Duha
- po nekaterih so se godili tudi čudeži in celo obujanje mrtvih – npr. Martin (umrl 400) je obudil od mrtvih nekega dečka
- iz samostana je prišlo veliko misijonarjev, ki so misijonirali različne evropske poganske dežele

VI. ISLAM

- Uvod:
1. Krščanstvo je bilo le krščanstvo po imenu
 2. Kler je bil v medsebojnih sporih
 3. Gibanja prebujenja so bila uničena

Kot kazen se pojavi islam.

1. Pomen nekaterih imen

Mohamed = proslavljen

Islam = predanost božji volji

Musliman = vsak, kdor se preda božji volji

Kur'an = razodetje

2. Mohamed

Rojen leta 571 v Meki, umrl 632.

S 40 leti je dobil posebno razodetje – pridigal in zbiral je privrženca

622 – zbeži v Medino (= začetek islamskega štetja let).

630 – zasede Meko.

3. Njegovo učenje

- pomešano z židovsko-krščanskimi mislimi
- obstaja samo en Bog (Allah) in Mohamed je njegov veliki prerok

- Mohamed je zadnji in največji prerok, večji od Mojzesa in Kristusa
- Bog je vsemogoč, brez Sina in brez žene
 - vse, kar se zgodi, je obvezno usoda (kismet = slepa vera ali predanost v usodo)
 - po smrti bo vse dobro nagrajeno, slabo kaznovano
 - malikovanje ne priznava (slike v cerkvah) in ponovno vzpostavlja Abrahamovo vero

4. Svetinja

To je sveti črni kamen (meteorit), imenovan **kaaba**

5. Verovanje – učenje

»Ni boga razen Allaha in Mohamed je njegov prerok!«

Učenje muslimanov je predstavljeno v Kur'anu

- pranje in molitev 5 krat dnevno
- romanje v Meko (Kaaba in grob Mohameda)
- pomoč siromašnim
- post v mesecu ramadanu
- oddvojenje
- prepoved alkohola in svinjine
- z Bogom ni nobene sprave
- zavračanje slik in kipov (proti malikovanju)
- dovoljeno mnogoženstvo (poligamija)
- dovoljena razveza zakonske zveze
- življenje po smrti bo v čudovitem raji ali v strašnem peklu

6. Kalifi

Sledilci Mohameda so imenovani kalifi – delajo za uresničitev Mohamedovega načrta (»Če ne prostovoljno, potem s silo!« – motto).

Osvojili so Sirijo, Palestino, Perzijo, Mezopotamijo, Egipt, Malo Azijo, Afriko. Afriko so očistili krščanstva (v Egiptu so ostali samo **kopti**, v Perziji pa **nestorijanci**). Islam se je razširil tudi globoko v Evropo.

VII. KRŠČANSTVO MED GERMANI

A. Splošno

Pod Klovdikom, frankovskim kraljem (okrog 500) je prišlo krščanstvo med Germane.

- Bonifacij – apostol Nemčije (718)
- Willibrord – apostol Nizozemske (690)

B. Širjenje

- Na jugu in jugovzhodu
- V osrednjem področju in na severu

OD KARLA VELIKEGA DO LUTHRA

(800 - 1517)

I. CERKEV IN DRŽAVA

UVOD: Cerkev se je ukvarjala vse bolj s politiko, zato je potrebno, da se seznanimo z zgodovino sveta, da bi lahko bolje razumeli zgodovino Cerkve.

1. Franki

- Klodvig
- Karl Martell (714-741)
- Pipin (Mali)

2. Karel Veliki (768-814)

- Pipinov sin. Bil je velik vojskovodja in je svoje kraljestvo podvojil. Čeprav nepismen, je bil zelo kulturnen, cenil je izobraževanje in znanost in se za vse to tudi zelo zavzemal.
- Kot vladar je s svojo politiko želel okrepiti in razširiti krščansko vero
»Spreobrnil je priličen del narodov – nekatere z mečem, druge s prepričanjem, nekatere pa z darovi... Vsako provinco je razdelil na škofije, božjim služabnikom pa dal oblast poučevati in krstiti.« (Egill, Life of Sturmi, Abbot of Fulda).
- Papež Leon III. mu je za Božič leta 800 položil na glavo krono.

II. KRIŽARSKO GIBANJE IN VOJNE

A. Osnova

»Vera in dela vodijo v blaženstvo.«
»Po delih opravičen!« – učenje Cerkve.

Romanja v Sveto deželo.

B. Osem križarskih vojn

Romarji so se vznemirjeni pritoževali, da jim novi gospodarji povzročajo raznorazne težave. To je delovalo na kristjane kot poziv v borbo. (Papež Urban II.)

1. križarska vojna (1096-1099)
osvojen je Jeruzalem (1099) ob strašnih krvavih spopadih.

2. križarska vojna (1147-1149)
poraz, uničeni, Jeruzalem ponovno izgubljen.
3. križarska vojna (1189-1192)
Turki so bili poraženi, toda vseeno premirje, s katerim je bil krščanskim romarjem zagotovljen obisk Jeruzalema.
4. križarska vojna (1202-1204)
5. križarska vojna (1217 –
otročka križarska vojna
6. križarska vojna (1228-1229)
7. in 8. križarska vojna (1248-1270)
PORAZ

C. Poraz

- prelito veliko krvi
- skoraj 200 let vojne za Cerkev brez uspeha (od 1244 Jeruzalem v arabskih rokah).

Č. Redovi

Viteški redovi. Zaobljube: uboštvo, čistost, poslušnost.

- **Templarji** – ustanovljen pri Salomonovem templju
(beli plašč, rdeči križ)
- **Joaniti** – ustanovljen v bolnišnici Sv. Janeza v Jeruzalemu
(črni plašč, beli križ)
- **Nemški red** – bolnišnična bratovščina (Bremen in Lübeck)

III. GIBANJA PREBUJENJA

A. Notranja

1. **Frančiškani** (od 1210)
Ustanovitelj je bil Frančišek Asiški v Italiji
2. **Dominikanci** (od 1216)
Ustanovitelj Dominik iz Španije

B. Zunanja

1. Majhna gibanja

- a) **Peter iz Bruysa** – v južni Franciji, duhovnik, okrog 1120
S svojimi prijatelji je nastopal proti bogoslužju s ceremonijami v cerkvi.
Podiral je »svetinje«, ki so postale bogovi, se boril proti krstu otrok, celibatu in maši.
Leta 1124 je bil sežgan.
- b) **Bonaventura** v Franciji,
okrog 1250, kardinal in cerkveni učitelj.
Pridigal je zoper posvetnost cerkve.

2. Velika gibanja prebujenja

a) Valdenisti (od 1177)

- Ustanovitelj Peter Valdes – pridigar novozaveznega krščanstva
- Cilj – notranje, krščanstvo iz srca
- Dejavnost – od 1177 »italijanski berači« pridigajo povsod

b) Albižani

Začetek – v Albi, južna Francija.

V učenju in življenju so bili še bolj strogi, niso poznali kompromisa z rimskokatoliško cerkvijo.

Imenovani so tudi **katarska sekta** (katarer = čisti). Iz besede »katarer« izvira beseda krivoverec.

Preganjanja teh (1210) pod papežem Inocencem III. Popolnoma iztrebljeni.

3. Nadaljnji razvoj valdežanov

Navkljub vsemu je ostalo učenje valdežanov še naprej živo.

Nemški valdenisti so se v 15. stol. vključili med husite, švicarski valdežani so odšli v 16. stol. v reformacijo. Valdežane najdemo še danes v alpskem področju Italije v okrožju Piemonta.

IV. INKVIZICIJA (okr. 1200 – 1700)

1. Osnova

V začetku 13. stol. se je začela pod papežem Inocencem III. inkvizicija. Začetek je v Španiji, razširila pa se je na vsa področja rimskega cesarstva.

2. Definicija

Inquirere = iskati, preiskati.

»Duhovno sodišče katoliške cerkve za ohranitev čiste vere in dogem proti krivovercem.« (Definicija po kat. cerkvi).

3. Razširitev

Inkvizicijo so vodili inkvizitorji, najpogosteje dominikanci. Brez prič in razgovorov so bili osumljeni obdolženci sežgani.

4. Konec

V 17. oz. 18. stoletju.

V. VZPON IN PADEC PAPEŠTVA

1. Papež Hilebrand (1073-1085)

- Učenje: »Papež lahko zaveže ali razveže, kakor sam hoče, celo od zaprisege!«
»Papež lahko postavi in odstavi kralje, kakor želi!«
»Papež lahko napravi vse, nihče pa ga ne sme soditi.«

2. Papež Inocenc III. (1198-1216)

- a) Učenje: »Papež je torej manjši od Boga, a večji od človeka.«
»On je med Bogom in človekom.«
»Skozi papeža govori in dela sam Bog.«

Napačno pojmovanje Lk 22,38 – **dvomečna teorija**: »Država nosi svoj meč v službi papeža!« Papež ima torej posvetno in versko oblast. Posvetno izročila vladarju.

- b) Učenje o transsubstanciaciji - »prisotnost Kristusa v Cerkvi.« (Pretvorba kruha in vina v telo in kri Kristusa – maša).

3. Šizma (gr. ločitev)

Deli se v:

1. vzhodno šizmo – 1054 : ločitev vzhoda od rimskokatoliške cerkve
2. zahodna šizma – 1378-1417
Avignon – skoraj 70 let »babilonski eksil« papežev od 1309-1377. V 40 letih 2 - 3 papeži hkrati.
Koncil v Konstanci 1414 – vsi trije so bili anulirali. Postavljen je bil novi papež.

4. Padec papeštva

- a) Inocenc VIII. (1484) je imel 16 otrok. Okrog 300.000 nedolžnih žena je uničenih v Evropi zaradi »čarovniškega procesa«.
- b) Aleksander VI. (1492-1503) je imel ženo in otroke, zaradi »krivoverstva« je zažgal Savonarola.
Denar in bogastvo je bil njegov najvišji cilj.
Zanj so rekli: »Za denar bi prodal vse, celo Kristusa!«
Umrli je od strupa, ki ga je sam pripravil bogatemu kardinalu.
- c) Julijan II. (1503-1513)
Imenoval se je »drugi Bog na zemlji«.

IV. VZHODNA CERKEV (GRŠKA PRAVOSLAVNA CERKEV)

UVOD: V 8. stol. je nastal med vzhodno in zahodno cerkvijo krah (prekinitev). Spodbudo temu je dala različnost mišljenja glede ikon.

Rim je obsojal ikone, Bizanc pa nasprotno.

Nasprotja so bila tudi v liturgiji, disciplini, cerkveno-politične in dogmatične narave.

Leta 1054 je prišlo do razkola med vzhodom in zahodom. Vzhodna cerkev gre lastno pot, njen razvoj je neodvisen od Rima.

1. Sedež

Bizanc ali Konstantinopol. Poglavar je patriarh Konstantinopola (Carigrafa). Ta ni imel takšne moči kot rimski papež.

2. Zakramenti

Pravoslavna cerkev ima sedem zakramentov – kot rimskokatoliška

1. krst otrok
2. birma
3. večerja (ceremonije: prižiganje sveč, odpiranje in zapiranje vrat, duhovnik večkrat spremeni svoje oblačilo)
4. spoved
5. poslednje maziljenje
6. duhovništvo
7. zakonska zveza

(Protestanti imajo samo 2 zakramenta: krst in Gospodovo večerjo).

3. Bogoslužje

Povezano je s tamjanom (kad), poljubljanjem oltarja, poljubljanjem Biblije itd., padanje na tla pri molitvi. Malo pridige, veliko branja Biblije, pogosto v narodnem jeziku. Molitev pred slikami in svetniki.

4. Duhovništvo

- duhovniki se smejo ženiti (pred posvečenjem)
- škofje se ne smejo ženiti

5. Samostani

Številni samostani.

6. Razširjenost

V 7. in 8. stol. je zaradi islama njihov prostor omejen. Proti Rusiji se širi med islamom in zahodnim (katoliškim) krščanstvom.

7. **Ciril in Metod** (okrog 800)

Njuna misija med Slovani. Prevod Biblije in jezik cerkve (cirilica).
Okrog leta 1000 je krščen veliki knez Vladimir iz Kijeva.

Sklep: Že od 8. stol. je vzhodna cerkev znatno spremenila nauk in bogoslužje. Pretežno so bili nestorijanci.

VII. SHOLASTIKA

1. **Začetek**

Anselm (1033-1109) prvi sholastik.

Schola, scholastik (lat. šola, učenec)

Preučeval vprašanje: Zakaj je postal Bog človek? (Cur Deus homo?)

2. **Kaj je sholastika**

To je skupna oznaka za srednjeveško krščansko filozofijo (schola = šola).

Njena glavna naloga je bila z razumskimi dokazi podpreti to, kar je učilo razodetje in teologija.

Temeljila je na cerkvenih dogmah in na avtoriteti starih filozofov – Platona in Aristotela.

Dominikanci in frančiškani so bili glavni nosilci in razširjevalci sholastike.

Največji učitelji:

- Tomaž Akvinski (okrog 1250)

- pozneje Immanuel Kant – npr. Kritika čistega uma (1780)

VIII. KRŠČANSKA MISTIKA

UVOD: To je duhovna smer od leta 1300, ki preko pridig in pisem poziva ljudi na duhovnost, pravo poznavanje Boga in k pravi novozavezni veri.

A. **Kaj je krščanska mistika?**

1. **Definicija**

Mistika (gr. skrivnost)

2. **Vrsta krščanske mistike**

a) zgodnjekrščanska mistika: Janezovo razodetje

b) nemška mistika poznega srednjega veka

B. Zastopniki krščanske mistike

1. Učitelj Eckhard (okrog 1300)
2. Johann Tauler (okrog 1350)
3. Okrog 1400 se pojavi potujoči pridigar Wycklif.

C. Druga svobodna gibanja

- Bratje svobodnega duha (1350)
- Bratje skupnega življenja (okrog 1380)
- Tomaž Krempčanin (od 1450) – znano njegovo delo: Hoja za Kristusom
- »Bičarji« – od 1225 v Italiji
od 1350 v celotni Evropi

Sklep: Vsi ti so pripravljali temelje (tla) za Luthrovo reformacijo. Bili so pripravljani dati življenje, številni so bili v času inkvizicij umorjeni.

IX. RENESANSA

1. Pojem

»Na novo (ponovno) rojstvo antike« – osvobajanje od stare oblike in razvijanje svobodnega razvoja duhovnega in umetniškega nauka.

Ustvarjanje nove podobe sveta s Kopernikovim učenjem »Zemlja je krogla« (okrogla).

2. Obdobja umetnosti

- a) **romanika** (11. in 12. stol.)
polkrožni loki
- b) **gotika** (13. – 15. stol.)
višina, več svetlobe, šilasti, ošiljeni loki
- c) **renesansa** (15. – 16. stol.)
plastični stil, vzor antika. Zgodnja, visoka in pozna renesansa s prehodom v barok
- č) **barok** (17. stol.)
razgibanost
- d) **rokoko** (18. stol.)
ljubkost, okrasni elementi, igrive oblike
- e) **klasicizem in romantika** (19. stol.)

3. Vpliv renesanse na krščanstvo

Priprava za reformacijo.

Renesansa je prebudila ljudi iz dogmatskega sna.

4. Humanizem

- a) pojem
- b) zastopniki: Erazem Rotterdamski, Reuchlin, Hutten, Melanchthon idr.
- c) zasluge
s študijem grškega in hebrejskega jezika je odprta pot prevodu Biblije. S študijem Biblije so bile odkrite različne nepravilne katoliške dogme.

Sklep: Pomemben prispevek renesanse za pripravo reformacije. Brez renesanse ne bi bilo predreformacije, pa tudi reformacija bi bila (človeško gledano) zelo težko uresničljiva.

X. PREDREFORMACIJA

UVOD: Pod Luthrovim spomenikom v Wormsu so imena štirih:

- 1. Peter Wald
- 2. John Wyclif
- 3. Jan Hus
- 4. Girolamo Savonarola

To so bili predreformatorji, ker jih še ne moremo imenovati »predreformatorji«.

1. Peter Wald (od 1177)

Bogat trgovec iz Lyona, nosilec gibanja prebujenja v južni Franciji. Pridigal je pristen evangelij, krščanstvo in srca.

2. John Wyclif (okr. 1320 – 1384)

a) Učenje

»Papeštvo je koren vsega gorja!«

»Papež je Antikrist«.

Zahteva le raziskovanje Biblije.

Nasprotuje spovedi na uho, maši, odpustkom (indulgencam), relikvijam in kultu svetnikov.

»Proti posvetnosti pomaga samo Sveto pismo.«

Prevedel je Biblijo iz latinščine v angleščino – »Wyclifova Biblija«.

b) Dejavnost

Njegovo učenje je našlo med ljudmi rodovitna tla.

Zaradi njegove popularnosti ga niso umorili. Šele po smrti je na koncilu v Konstanci (1414-1418) obsojen kot krivoverec. Njegove kosti so izkopali in sežgali.

3. Jan Hus (Husiti) – (1369 – 1415)

Wyclifovo učenje je prišlo tudi v Prago, Hus ga je sprejel in razširjal. Hus je bil pridigar in univerzitetni profesor v Pragi. Prevedel je številne Wyclifove spise in jih razširjal s svojimi traktati med ljudmi. Imel je velik vpliv na ljudi. Poklicali so ga na koncil v Konstanco (1414). Cesar mu je obljubil varnost, Hus je mislil, da bo lahko tam dokazal resnico in pravilnost svojega učenja. Toda cesar svoje obljube ni držal. 1415 je bil Hus v Konstanci javno sežgan na grmadi.

Razširjanje husizma

Ogenj, ki so ga zanetili v Konstanci, se je nadaljeval na Češkem. Vse ljudstvo se je uprlo papeštvu (1414-1436).

Med husiti sta bili dve smeri:

- **kalikstinci** (zmerni) – pozneje so izšli iz njih češko-moravski bratje kalik (= kelih), imenovani tudi »utrakvisti«
- **taboriti** (radikalni)
tabor (=stran, stranka, skupina)

Okrog leta 1500 imajo že okrog 400 čeških cerkva v bratski zvezi (uniji).
Grof Zinzendorf – »Herrnhuterji« ali cerkev bratov (bratska cerkev).

Po veji husitov se je spreobrn timer John Wesley.

5. Girolamo Savonarola (1452-1498)

Dominikanec v Italiji, vodja samostana v Firencah.

Pozival je ljudi k spokorjenju. Ljudje so prinašali na trg umazane knjige in slike in to sežigal. Cerkev (papež) mu je hotela to onemogočiti, toda on je vztrajno pridigal dalje. Sežgali so ga na grmadi v Firencah.

Sklep: Bog ni prenehal – poiskal je spet novo orodje – sedaj Martina Luthra.

REFORMACIJA

UVOD: Splošno stanje.

I. MARTIN LUTHER

A. NJEGOVO ŽIVLJENJE

Rojen 10. 11. 1483 v Eislebenu, oče rudar. Študiral je pravo in postal magister.

Odšel je v samostan v Erfurt (avguštinci).

Čez leto dni »brat Martinus«, čez dve leti: duhovnik – prva maša.

1508 – profesor v Wittenbergu

1512 – doktor teologije

Učenje avguštincev: če je nekdo določen za pogubo, ga ne morejo niti samostanska dela narediti blaženega.

Rim 9,16 – Zelo ga je mučil strah pred pogubljenjem.

Glavna tolažba: Bog je tudi vnaprej določil, da Jezus umre na križu – kdor Vanj veruje, tudi ta je prav tako vnaprej določen.

1510/11 potuje v Rim – strah – razočaranje.

Rim 3,28: »da se človek opraviči sam po veri brez del Postave«.

B. REFORMATOR

1. Vzroki za njegov nastop

a) Na vseh področjih, posebno na duhovnem, zelo slabo

b) Odpustki (indulgence)

Tetzel in njegova prizadevanja: »Ko denar zazveni v škatlici, duša takoj skoči iz pogubnega ognja v nebo!«

c) Njegovih 95 tez

Izdal v Wittenbergu 31. 10. 1517 v latinščini. K diskusiji se ni prijavil nihče. Kmalu so bile prevedene v nemščino.

2. Začetek reformacije

a) Luthra obtožijo pri papežu

Luther razloži svoje teze

b) Razgovori s kardinalom Caetanom in dr. Eckom.

Luther svojih pogledov ne prekliča.

Napiše 3 glavne spise (ki so se zelo razširili):

1. Krščanskemu plemstvu nemškega naroda
2. Babilonsko suženjstvo cerkve
3. Kristjanova svoboda

3. Prekinitev z Rimom

- a) Eck potuje v Rim, 1520 papeževa bula proti Luthru.
Luthrovi spisi označeni kot krivoverski in so jih povsod zažigali.
- b) Luther je smatral papeža za Antikrista in v Wittenbergu javno zažgal bulo.

4. Državni zbor v Wormsu (april 1521)

- a) Luther gre navkljub svarilom
»Tukaj stojim...«
- b) Wormski edikt
 - Luthrov nauk obsojen
 - njegovi spisi uničeni
 - kdor ga najde, ga mora izročiti kralju
 - nihče ne sme Luthra sprejeti, kdor ga bo, bodi preklet

5. Na Wartburgu

Luther se umakne v Wartburg. Prevede Novo zavezo.
Neopazen izvaja preko svojih prijateljev nadaljevanje reformacije.

6. Vrnitev v Wittenberg

II. KRIZE ZARADI REFORMACIJE

Uvod: Narod je Luthrove spise z velikim zanimanjem bral, tako se je začelo novo gibanje.

A. KMEČKI UPOR (1525)

1. Vzrok
 - a) Luther je bil pred odločitvijo: svobodna cerkev ali narodna cerkev
 - b) Kmetje so želeli imeti svobodo
2. Luthrov odnos
Spis: Opomin za mir (aprila 1525)
3. Thomas Münzer
(Glej: Drugi reformatorji!)
4. Luthrov spis: Zoper ubijalske in roparske horde kmetov.
5. Konec uporov – poraz
Kmete je Luther razočaral, spet so se vrnili k stari cerkvi ali odšli med sekte.

B. ZANESENJAKI

1. Vzrok
Luther se je odločil za »narodno cerkev«. Mnogi so se obrnili zoper ta razvoj.
2. Kaj so pravzaprav bili?
Nekakšni ekstremisti, ki so zastopali pomembne biblijske resnice, a so padli v duhovni ponos.
3. Münstrska tragedija – 1534/35
Fanatični pohod anabaptistov v Münster in poraz.

III. RAZŠIRITEV REFORMACIJE

1. Razvoj od Wormsa naprej
 - a) Wormski edikt
Prepovedal reformacijo (1521)
 - b) Nürnberški državni zbor (1522)
 - c) Nürnberg evangeličansko mesto (1525)
Sledijo tudi druga mesta.
2. Državni zbor v Speyerju (1526)
Evangeličanom je zajamčena svoboda
3. Državni zbor v Speyerju (1529)
Nemški knezi protestirajo. Naziv protestanti.
4. Augsburški zbor (1530)
Melanchthon in Augsburška veroizpoved
5. Schmalkadska zveza (1530)
6. Nürnberški dogovor (1532)

IV. LUTHER V REFORMACIJI

A. Luthrovi sodelavci

1. **Philip Melanchthon** (1497-1560)
 - prevajalec velikega dela Biblije in recenzent
 - pisec izpovednih spisov
 - Augsburška veroizpoved
2. **Georg Spelatin**
je zastopal Luthra pri pogajanjih s knezi.
3. **Johannes Bugenhagen**
je pomagal pri prevajanju Biblije.

B. Luthrovi spisi

1. Prevod Biblije (1534)
Nova zaveza (že 1522)
2. Glavni spisi
 - Krščanskemu plemstvu nemškega naroda
 - Babilonsko suženjstvo cerkve
 - Kristjanova svoboda
3. Katekizem
 - Mali katekizem
 - Veliki katekizem
4. Pesmi
37 cerkvenih pesmi (himna Trden grad – prevedena v več kot 183 jezikov)
»Luthrove pesmi so osvojile več duš kot njegovi spisi in pridige.«

V. DRUGI REFORMATORJI

1. JEAN CALVIN

Zelo pomembno ime med pobudniki reformacije.

Rojen 10. 7. 1509 – Noyon, Francija, umrl 27. 5. 1564 – Ženeva.

V Parizu je študiral teologijo in pravo.

Glavno teološko delo: Institutio religionis christianae (Nauk krščanske vere) – 1536.

Največ deloval v Ženevi, organiziral reformirano cerkev.

Njegova teologija je teocentrična – poudarjal je:

- Bog je strog, človek se ga mora bati
- nauk o predestinaciji
- pokornost božji volji

Calvin je imel rad red in je bil sposoben organizator.

V cerkev je uvedel štiri službe:

- pastor
- starešina
- učitelj
- diakon

V Ženevi je oblikoval mestno upravo v duhu svetopisemskih načel.

Cerkev se je razširila: Švica, Francija (hugenoti), Holandija, Škotska (prezbiterijanci), Madžarska, Amerika...

2. ULRICH ZWINGLI

je eden izmed pobudnikov reformacije.

Rojen 1. 1. 1484 – Wildhausen (Švica), umrl 11. 10. 1531 – Zürich.

Študiral je v: Basel, Bern, Dunaj – postal navdušen humanist.

1506 – duhovnik, služboval v različnih krajih

1516 – začne razvijati lastno pot reformacije

1519 – v Zürichu širi svoje radikalne ideje

1523 – na javni razpravi predstavi svojih 67 tez (vse urediti na podlagi Sv. pisma, v cerkvenih zadevah naj presoja državna oblast, katoliško hierarhijo zavrača, bogoslužje v nemškem jeziku).

Kaj kmalu je prišel v spor z reformatorji in civilnimi oblastmi. V borbi med Zürichom in okoliškimi katoliškimi kantoni je padel, star komaj 47 let.

Tako ni uspel organizirati cerkve – cvinglijevsko reformirane smeri.

Njegovi privrženci so se po njegovi smrti večinoma pridružili kalvinskemu reformiranemu gibanju.

3. THOMAS MÜNZER

(okrog 1490-1525)

Oprijel se je reformacije, ker je mislil, da reformacija označuje staršno sodbo nad pokvarjenostjo plemstva in klera.

Zavrača latinski jezik,

zahteva branje celotnega Sv. psima.

Imenovan buntovnik – »orožje satana«.

Stopil je na čelo kmečkih uporov, poraz (1525) – obglavljen.

Učenje:

- sorodno panteizmu
- vera je samo oživitev razuma v človeku – zato so tudi pogani lahko pravoverni
- zahteval je nepreložljivo ustvarjanje milenija na zemlji
- odpravo razrednih razlik, privatne lastnine

»Kot se je Münzerova filozofija dotikala ateizma, tako se je njegov politični program dotikal komunizma.« (F. Engels).

4. MATIJA VLAČIĆ, Flacius Mathias Illyricus

Protestantski teolog in cerkveni zgodovinar.

Rojen 3. 3. 1529 v Labinu (Istra), umrl 11. 3. 1575 v Frankfurtu.

1539 študira v Augsburgu, Baslu, Tübingenu, Wittenbergu, magister filozofije, profesor hebrejščine (Wittenberg).

»Človek velike vere in najbolj znan med nami,« (Luther).

Melanchthon piše predgovor njegovemu spisu »De voce et re fidei« (1549).

Ni za nikakršen kompromis z Rimom.

1557 profesor teologije in hebrejščine v Jeni, pozneje v Regensburgu, Antwerpnu in Strasbourg.

Zaradi nekompromisnosti prisiljen naprej – Frankfurt. Imenovan »Ahil čistega luteranstva«.

V okviru reformacije se je razvil v najpomembnejšo osebnost in voditelja – flacianizma: zastopal Luthrovo učenje o milosti v skoraj fatalistični formulaciji. Vedno je bil bojevit – napadel celo Melanchthona. Melanchthon ga je imenoval »Ilirska kača«.

Dela:

Catalogus testium veritatis (1556) – dokazoval, da so pripombe za reformacijo katoliški cerkvi že zdavnaj poudarjali vidni krščanski pisci.

Ecclesiastica Historia (Centuriae Magdeburgensis) – glavni urednik. Basel (13 knjig – 1559-1574); je tudi avtor enega dela te prve, načrtno in kritično obdelane zgodovine krščanske cerkve do leta 1300.

Clavis scripturae sacrae (1567) – spis, v katerem je postavil načelo, da je »zgodovina temelje učenja« (historia fundamentum doctrinae est).

VI. KRŠČANSTVO MED SLOVENCIMI V ČASU REFORMACIJE

Uvod: Slovenci pravega krščanstva do nastopa reformacije sploh niso doživeli.

Krščanstvo od 8. stol. naprej več ni bilo takšno, da bi spremenilo poganski značaj Slovencev.

Nasilno pokristjanjevanje – zamenjali so staro praznoverje z novim. Salzburški misijonarji so se med Slovenci posluževali irske metode (dovolili so pustiti poganske običaje in splošno verskim elementom poskušali vlitati krščansko vsebino). V cerkvi so bile tako zbrane vse čudodelne moči, svečenik vrač, čudodelnik.

Tako torej pristnega krščanstva v Sloveniji dejansko ni bilo, kajti prišlo je že v osnovi izmaličeno. O Kristusovi cerkvi že zdavnaj več ni bilo ne duha ne sluha.

Salzburški nadškof se pritožuje:

- razuzdano življenje duhovnikov
- površnost v opravljanju opravil
- mlačnost
- požrešnost, pijanost, poželjivost
- duhovnik opravlja vinjen mašo
- podkupovanje

1. PRIMOŽ TRUBAR

Rojen 1508 v Rašici, umrl 1586 v Deredingenu.

Študiral: Reka, Salzburg, prišel v Trst k škofu Bonomu, dobil župnijo Loka in na Dunaju nadaljeval študije. 1530 kot duhovnik gre v Laško. 1536 pride v Ljubljano, 1540 izgnan iz Ljubljane, v Trstu slovenski pridigar. 1542 kanonik v Ljubljani, 1547 zbeži v Nemčijo, 1549 se poroči.

1550 prvi slovenski knjigi:

- Catechismus
- Abedarium

1555 je Trubar izdal:

Matejev evangelij
Katekizem
Abecedarium
Ena molitev

1557 začetek prizadevanj za tiske v hrvaščini

1560 poklican v Ljubljano za superintendenta

1566 izdal svoj prevod Psalmov

1577 opravil prevajanje Nove zaveze

1586 končal prevod Luthrove Hišne postile

Trubarjeva teologija

- Od Luthra, Calvina in Zwinglija je prevzel »skupno učenje o opravičenju samo po veri brez dobrih del«.
- Zavrgel učenje cerkve o nezmotljivem tolmačenju božjega razodetja.
- Gradnja romarskih cerkva je znamenje vraževernosti (praznoverja).
- Procesije in romanja ne pomenijo nič.
(Glede tega se je prepričal s Pellicanovimi komentarji).
- Zavrgel celibat in meništvo.

- Molitve svetnikom so nesmiselne.
- Mariji ne pripada posebno čaščenje (verjetno pod Calvinovim vplivom).
- Maša nima nobene vrednosti, niti za žive niti za mrtve.
- Bogoslužje, ki ne temelji na evangeliju, je malikovanje (vpliv Zwinglija).
- Gospodovo večerjo je delil kot kruh in vino.
- Naštevanje grehov pri spovedi je nesmiselno.
- Krščeval je brez blagoslavljanja krstne vode in brez birme.
- Sprejel je Zwinglijevo učenje o Gospodovi večerji – kruh in vino le simbola (vpliv Bullingerjevih in Pellicanovih komentarjev).
- Zavrgel je katoliško učenje o vicah.
- Zavrgel je post – ker kot takšen nima nobenega pomena za učenje cerkve.

2. DRUGI SLOVENSKI PROTESTANTI

- a) **Sebastijan KRELJ** (1538-1567), najbolj izobražen protestantski pisec (učenec M. Vlačića).
Izdal: Otročja biblija (1566)
Postila slovenska (1567)
- b) **Jurij DALMATIN** (1547-1589), v Tübingenu je končal filozofijo in teologijo.
Njegovo najpomembnejše knjižno delo je prevod Biblije (1584).
- c) **Adam BOHORIČ** (1520-1598), študiral v Wittenbergu (učenec F. Melanchthona).
Avtor prve slovenske gramatike – Articae horule (1584)

3. PROTIREFORMACIJA

1595-1768 je obdobje protireformacije in baroka v Sloveniji.

Protireformacija ali katoliška reakcija je trajala od nastopa rekatolizacijskih komisij (1599) in do 1630.

Tomaž HREN (1560-1630), starši protestanti, on pa vzgojen pri stricu, ljubljanski škof – uničeval protestantske knjige (samo v Ljubljani je sežganih 11 voz knjig), rušil protestantske cerkve, izganjal protestante, izkopaval njihova trupla.

Nadomestil jih je svojima deloma: Evangelia inu listovi (1613) – odlomki iz Sv. pisma
Kanizijev katekizem (1615).

Janez SVETOKRIŠKI (1647-1714) je izdal 5 debelih zvezkov svojih pridig v stilu baroka (Sacrum promptuarium) – »Sveti priročnik« (1691-1707).

4. PROTESTANTIZEM V PREKMURJU

Uvod: Prekmurci so sprejeli krščanstvo od Bavarcev. 798 obišče Panonijo salzburški škof Arno – poučuje, posvečuje cerkve in duhovnike.

859 nadškof Liupram posveti cerkev v Murski Soboti (Ussitin), Buzinici in Lendavi. Skozi Prekmurje naj bi po nekem ljudskem izročilu potovala celo v Rim Ciril in Metod.

900 prihod Madžarov in vse cerkve uničijo.

1000 Madžari sprejmejo krščansko vero, zidali so cerkve.

1. Začetki protestantizma

Katoliška cerkev je oslabela

- cerkveno-upravna razdeljenost (2 škofiji – hrvaška in madžarska)
- pomanjkanje duhovnikov (prihajali iz Hrvaške)
- slabo gmotno stanje
- nadvlada fevdalcev (prisvajanje katoliške zemlje)

Za protestantizem se je sredi 16. stol. opredelila družina Bánffyjev iz Lendave (imeli so trgovske zveze z nemškimi, avstrijskimi in slovaškimi mesti).

1573 v Lendavi prva protestantska tiskarna

1539 v Nemčiji študent protestantske teologije iz Prekmurja

Protireformacija v avstrijskih deželah. Reformatorji so prihajali (bežali) v Prekmurje (Petanjci – 1598: J. Kepler).

2. Kalvinizem

1595 so protestanti razdeljeni med

- kalvince
- evangeličane augsburške veroizpovedi

Od 1596 evangeličani podpisovali Formulo Concordiae (Obrazec zvestobe). (Od 1596-1601 ni vpisan noben luteranski duhovnik –sledi iz tega, da so bili vsi kalvinci?)

1595-1624 pri Sv. Juriju deluje kalvinski dekanat.

3. Protireformacija

a) Prva

Zmaga nad Turki pri Monoštru (1664) in vasvárski mir sta dala moči za protireformacijo.

Nekje od 1672 (april, maj) in leta naprej katoličani prevzamejo naslednje cerkve: Sv. Jurij, Tišina, Murska Sobota, Grad, Pertoča, Martjanci, Pečarovci, Dolenci).

b) Druga

1732 (november) in naslednje leto so katoličani prevzeli naslednje cerkve: Gor. Petrovci, Kančevci, Hodoš, Selo, Domanjševci. Protestanti so sedaj odšli in odhajali v artikularne kraje, kot: Nemes-Cso (tudi šola), Surd – na Madžarsko.

4. Verska svoboda

1781 Jožef II. je izdal tolerančni edikt (patent) – svobodo vsem veroizpovedim.

1783 začele delovati tri evangeličanske cerkve: Hodoš, Križevci, Puconci (pogoj: zadostno število protestantov).

5. Književnost

1587 – verjetno izdana Agenda (obrednik)

1715 – katekizem

1725 – abecednik

1771 – Sv. pismo (Nova zaveza) – prevod Števan Küzmič

1789 – pesmarica

1797 – molitvenik

6. REFORMACIJA NA HRVAŠKEM

1. Začetki

Ferdinand I. je bil veliki nasprotnik reformacije, njegov sin Maksimilijan pa goreč protestant – materialno in moralno je podpiral hrvaško in slovensko protestantsko akcijo.

V slovenski Beli krajini so bili tudi Hrvati, ki so prišli v neposredni stik s protestanti. Iz mesta Metlike se je reformacija širila med Hrvate. V mestu se omenja protestantska šola (hrvaška) in cerkvena občina z veliko protestantskimi pridigarji.

Grgur Vlahović, ugledni pridigar. Širil je hrvaške protestantske knjige, skrbel za hrvaški prevod protestantske Biblije in za sodelovanje v hrvaški tiskarni v Urachu.

Ban Petar Erdödy ga je poklical na Hrvaško, leta 1563 je pridigal v Cesar-gradu pri Klanjcu (spreobrnilo se je 250 duš), potem pod Okićem, kjer je bil prisoten tudi zagrebški škof Matija Bruman, ki je simpatiziral z novo vero. Pridigal je tudi okrog Ozlja.

Petar Lukić, pridigar okrog Ozlja.

Na Hrvaškem so bili tudi nemški vojaki, ki so bili protestanti. Koprivnica, Ivanič-grad, Petrinja, Sisak, Senj, Ogulin in Karlovac so imeli protestantsko posadko in svoje pridigarje. Od 1591 je v Karlovcu protestantska cerkev, šola in pokopališče.

Protestantski pridigar se omenja tudi v Žumberku in v Bihaću.

V Međimurju so pomagali širiti reformacijo grofje Zrinski, ki so do leta 1580 izgnali vse katoličane. Zrinski je v Nedelišču odprli protestantsko tiskarno.

Mihajlo Bučić, na študiju v tujini se je seznanil s protestantizmom. Potem je v Međimurju širil reformacijo. Napisal je oziroma pripravil tri knjige: Katekizem, Novo zavezo, spis o zakramentih.

1586 je tiskarna iz Nedelišća prenesena v Varaždin, leta 1587 pa v Eberau.

PROTIREFORMACIJA

Jurij Zrinski, ml., 1623 se je vrnil v katolištvo. Škof Jurij Drašković je vodil veliko akcijo proti protestantom.

1609 je hrvaški sabor sklenil, da se prizna samo katoliška vera.

1612 poskuša Madžar Nikola Nagy nagovoriti velike župane na Hrvaškem, naj županijsko upravo izmaknejo izpod kontrole hrvaškega sabora, da tako Madžarom odpre vrata za protestantizem na Hrvatsko.

1613 hrvaški sabor Nagya prežene iz kraljevine.

Preganjanja in najstrožji ukrepi proti protestantom. Šele v času Marije Terezije in Jožefa II. so nastopili nekoliko boljši časi.

Prihod Slovakov in Nemcev (tudi protestantov) je prinesel več tolerance.

Po 1866 je na Hrvaškem priznana enakopravnost vseh religij.

2. Slavonija

Reformacija je prišla iz Međimurja in Ogrske.

Turki so preganjali katoličane, mnogi so zbežali, drugi prestopili v protestantizem in živeli v miru s Turki.

1544 – pridigal kalvinist **Mihajlo Starin** (madžarski Slovak), veliko duhovnikov in ljudi pridobil za novo vero

1551 – v Tordincih cerkvena sinoda

Novi pastori so študirali v Debrecenu in Kološvaru.

Andrija Dudić – pisec zoper katoliško cerkev.

Po osvoboditvi Slavonije od Turkov se je protestantizem ohranil še nekaj časa.

3. Istra

Reformacija prišla sem preko Benetk.

V Istri so delovali: brata Vergerija, Flacije Illyricus (Matija Vlačić), Stjepan Konzul.

Pozneje so se Benetke iz političnih razlogov spet spravile z Rimom in začele s preganjanjem protestantov.
Središče je bilo mesto Pazin.

4. Dalmacija

Iz Istre in Benetk se je reformacija širila še v Dalmacijo (Kotor, Split, Šibenik, Zadar), otoki (Cres, Korčula, Krk, Pag, Rab).

Markantun Dominis-Gospodnetić – dela na knjižnem področju.

V 17. stol. je bil protestantizem povsem iztrebljen in uničen.

7. AUGSBURŠKI MIR – 1555

Cesar je naredil s knezi sporazum, da lahko ti svobodno izbirajo med katoliško in evangeličansko vero in da mora biti tudi narod tiste veroizpovedi, katere je njegov gospodar (načelo: cuius regio, eius religio: kogar zemlja, tega tudi vera). Luteranskim državam je priznana pravica znotraj cesarstva. Zakaj? Protestantski knezi so odvzemali katoliški cerkvi zemljo, katoliškim pa je katoliška cerkev dajala zemljo, da ostanejo vsaj v njej - zdaj je izgubljal samo sam cesar.

Glede tolmačenja miru so nastali spori, verske vojne – tridesetletna vojna (1618-1648).

8. WESTFALSKI MIR – 1648

Razen katoličanov in luteranov so postale enakopravne tudi druge veroizpovedi.

Verski in politični spopadi. Posebno v Francoski meščanski vojni so trajali nenehno (1562-1594), dosegli vrhunec 25. 8. 1572, ko je bilo nekaj tisoč protestantov v pokolih uničenih. V prvi polovici 17. stol. je bila tridesetletna vojna. Westfalskemu miru (imenovanemu tudi Münsterski, Osnabrüški) je sledil verski zemljevid Evrope, kakršen je približno še danes.

Na podlagi te pogodbe je slika naslednja:

- severna in vzhodna Nemčija sta ostali luteranski
 - Danska, Norveška in Švedska, skupaj z njihovimi kolonijami Islandom in Grenlandom so postale po zaslugi njihovih kraljev luteranske
 - južna Evropa, Italija, Španija, Portugalska, Avstrija, južna Nemčija in večina Francije so ostale rimokatoliške
 - na Nizozemskem, Škotskem in v Švici – reformirana cerkev (kot tudi manjšine v Franciji in italijanski valdežani)
 - Anglija je ubrala lastno pot reformacije
 - vzhodna Evropa, Madžarska, Čehoslovaška in Poljska so ostale pretežno rimokatoliške; tu je nekaj še pravoslavna, reformirana, luteranska in radikalne manjšine
- Radikalna reformacija je bila povsod ilegalna.

9. REFORMACIJA V ANGLIJI IN ANGLIKANSKA CERKEV

Angleži so se srečali s krščanstvom konec 6. stol., ko so prišli do njih krščanski misijonarji iz Irske in Rima.

Kralj Henrik VIII. Tudor (1509-1547) je prišel v spor s papežem Klementom VII. zaradi razveze zakonske zveze.

1534 je Henrik VIII. proglašen za vrhovnega voditelja angleške cerkve.

V Anglijo prihajajo tudi protestantske ideje, posebno v času Edvarda VI., na katerega je imel velik vpliv **Thomas Cranmer**.

»Srednja pot« – med katoličani in protestanti (kalvinisti) utrdila kraljica Elizabeta (1558-1603). Učenje je zajeto v slovitih 39 členih.

Največji angleški teolog tistega časa - »duhovni oče anglikanizma« je bil **Richard Hooker** (1554-1600).

Vseeno so se tudi v Angliji pojavljale različne neodvisne verske skupnosti, katerim je dal svobodo tolerančni edikt Viljema III. Orleanskega (1689).

V 18. stol. se je prilično razširilo »**evangelijsko gibanje**«, ki je nekatere pritegnil v metodizem, druge pa zbral okrog kalvinsko usmerjene »Nizke cerkve« (Low Church).

Pojavila se je tudi katoliško usmerjena »Visoka cerkev« (High Church), imela hierarhično ureditev cerkve, vse zakramente (sedem), dobra dela, liturgijske obrede itd.

V senci »Visoke cerkve« je v 19. stol. oživljeno **oksfordsko gibanje** (John Keble – 1792-1866; John Henry Newman – 1801-1890), znano po svojih eklezioloških traktatih in nekaterih katoliških pobožnostih (brevir, čaščenje svetnikov, spoved, post, meništvo itd.)

Sredi 19. stol. je obnovljena katoliška hierarhija in Westminster je dobil svojega katoliškega nadškofa.

Znana je še »Široka cerkev« (Broad Church) z bolj liberalnimi pogledi na teologijo in cerkev.

Vsi anglikanci priznavajo tri skupne temelje;

1. Sveto pismo – edina avtoriteta
2. Molitvenik – Prayer Book
3. Škofovstvo

Episkopalna cerkev v ZDA = anglikanska.

Angleški protestanti so se razdelili v dve glavni in nekaj vzporednih skupin:

- zmerni anglikanci
- prezbitrijanci
- indipendisti
- separatisti

7. poglavje

KATOLIŠKA OBNOVA (REFORMACIJA)

UVOD: Na več načinov so katoličani poskušali reformirati svojo cerkev, kot:

- z novimi samostanskimi redovi
- z inkvizicijo
- splošnimi cerkvenimi zbori

1. JEZUITI

Začetnik Ignacij Loyola (1491-1556), plemič, v neki bitki je postal hrom. Potem je veliko bral, študiral na 4 vseučiliščih. Zbiral je mlade ljudi. Načrt, da po dobri izobrazbi gredo za misijonarje v Palestino (muslimane); neizvedljivo; potem so se predali na razpolago papežu. Ta jih je uporabil za »spreobrnjenje protestantov«.

2. INKVIZICIJA

Cilj inkvizicije je bil pripeljati krivoverce do spokorjenja. – Sodišče, stroge kazni.

3. INDEKS

Katoličanom je bilo prepovedano brati knjige, katere so napisali krivoverci (Index librorum prohibitorum).

Indeks je ukinil šele papež leta 1966.

4. TRIDENTINSKI KONCIL (1545-1563)

Definirani nauki o:

- zakramenti
- sveta maša
- transsubstanciacija
- odpustki
- vice
- čaščenje svetnikov

Sprejeti so bili reformni dekreti o:

- Bibliji
- obvezi varovanja rezidence
- duhovnemu življenju klera
- ustanavljanju semenišč

Po koncilu se je katoliška cerkev bolj organizirala in odločitve koncila so bile zelo učinkovite:

- poglobljene oblike misticizma (Terezija Avilska)
- revidiranje Vulgate

5. MISIJA

- a) Portugalci
- b) Španci
 - Fran Ksaverski (1506-1552) – pravijo, da je v 10 letih krstil 700.000 ljudi.
- c) Francozi (Severna Amerika)
- d) Nizozemska
- e) Anglija

6. FRANCOSKA REVOLUCIJA

27. 8. 1789 so bile svečano uzakonjene meščanske in človeške pravice: svoboda, enakost, bratstvo. S členom 10 je vsem Francozom zajamčena svoboda vesti in vere.

Spopad glede vprašanja cerkvenih dobrin. 1790 zakon o nacionalizaciji in sekularizaciji vse cerkvene imovine. Prav tako ustava – francoska cerkev je preurejena na nacionalni osnovi, ločeni od Rima.

Problemi pri zaprisegi duhovnikov na ustavo (okrog 2/3 je zavrnilo zaprisego), izbila so krvava preganjanja - okrog 40.000 duhovnikov vrženih v ječo, pregnanih ali ubitih.

Sovraštvo do krščanstva je prenehalo z Napoleonom Bonapartejem, ki je bil popolnoma ravnodušen; religijo je smatral zgolj kot politični dejavnik.

ČESAR KRISTUS IN APOSTOLI NISO VEDELI:

- Blagoslovljena voda	- uvedena leta 120
- Spokorništvo	157
- Meništvo	348
- Latinska maša	394
- Poslednje maziljenje	550
- Vice (purgatorij)	593
- Marija in svetniki	715
- Čaščenje slik	787
- Poljubljanje nog papežu	809
- Imenovanje svetnikov – mrtvih	973
- Krst otrok (posvečevanje) cerkvenih zvonov	1000
- Celibat	1015
- Odpustki (indulgence)	1119
- Sodba krivovercem	1204
- Dispenciacija (odveze)	1210
- Spoved na uho	1215
- Sveto rešnje telo	1264
- Tiara (trojna papeževa krona)	1311
- Nezmotljivost papeža	1870
- Dogma o vznešenju Marije v nebo	1950

8. poglavje

RAZUMNO IN PRAKTIČNO KRŠČANSTVO

UVOD: Krščanstvo in filozofija.

1. Razumska religija

- W. Paley
- J. Locke
- E. L. Herbert
- M. Tindal, Th. Paine

2. Praktična religija

a) Pietizem

- Ph. J. Spener
- vseučilišče Halle
- N. von Zinzendorf

b) Pietizem in metodizem

- John Wesley

3. PIETIZEM

Pietizem (pietas – pobožnost) je gibanje, ki je zaživel v holandskem in nemškem protestantizmu v 17. in 18. stol. Zavračal je suho, zgolj teoretično, razumsko, neživljenjsko teologijo in se zavzemal za živo vero v praksi, za osebno versko izkustvo, za osvobodeno, nedogmatsko razumevanje verskega nauka in posebno dejavno krščansko ljubezen. Gibanje je vodil k evangelijski obnovi in razširil svoj vpliv na vse protestantske cerkve. Na poseben način se je razmahnilo v anglikanski cerkvi.

4. PURITANCI – puritanizem

V uradni cerkveni politiki je obstajala opozicija rimokatolikov in »levega krila« – imenovani puritanci (puritas = čistost), ki so želeli očistiti angleško cerkev, obnoviti krščanstvo v prvotni, evangelijski čistosti in iskala strogo etiko in izvrševanje verskih dolžnosti.

Izgnani so bili iz Anglije, potem so se razdelili v dve skupini:

- zmerni
- radikalni

5. METHODISTI

Začetek v anglikanski cerkvi v 18. stol. Začetnik je anglikanski duhovnik John Wesley (1703-1791).

S posebno versko metodo je hotel oživiti vero – v smeri nemškega pietizma. Pri študiju so se držali določene metode – »metodisti«.

1784 ustanovil samostojno cerkev (ločili so se od anglikanske cerkve), imeli lastne duhovnike in škofo.

Učenje: - osebna pobožnost

- zakramenti kot pri kalvincih
- vera mora roditi sad
- posvečenje

6. VOJSKA ZVELIČANJA

(The Salvation Army) je posebno versko gibanje, versko-socialna organizacija, katero je leta 1865 ustanovil londonski metodistični pastor William Booth (1829-1912). S soprogo se je predal službi siromašnim (oznaka S + S = sup (juha), salvation (odrešenje).

Društvo je uredil po vzoru armade. Velik uspeh.

Gibanje nima lastnih bogoslužij in cerkva. Zbiranje na ulicah.

7. NIKOLAJ LUDVIK VON ZINZENDORF

Rojen 1700 – Dresden. Oče je čez nekaj tednov umrl, vzgajala ga je babica. Njene molitve. Izjavil: »Vse, kar sem, sem zaradi njenih molitev; če njih ne bi bilo, danes ne bi bil to, kar sem!«

Gimnazija, študij prava v Wittenbergu. Pravniki 1719. Že s 16 leti se je odločil za božje delo – da posveti svoje življenje Jezusu.

1721 se vrne v Dresden – zaposlil se je pri mestni upravi. Poročil se je z dekletom grofovskega porekla. Tako je dobil veliko premoženje.

V gradu so se zbirali vsaj enkrat tedensko. Prva prebujenja. Dva sta se spreobrnila (nemi deček, enooka hišna pomočnica).

1722 se je s Češke preselilo veliko ljudi.

Molitve.

1725 je grof zapisal, da je 60 ljudi doživelo resnično doživetje z Bogom.

1727 je bilo že 300 vernih članov. Kriza in spori. Ko se je grof nekega dne vrnil s potovanja, je bila cerkev razdeljena v 3 skupine. Skoraj vsi so bili proti njemu – da ne zna voditi cerkve. Iskal je božjo voljo. Po 3 tednih je izdal 88 not, mer. Zahteval popolno čistost življenja, skromnost, popolno predanost Bogu. Postavil je 12 starešin – pomočnikov. Začel je z nočnimi molitvami. Obenem se je tudi pogovarjal.

1727 mogočno prebujenje. Ljudje so priznavali grehe. V gradu so dan in noč molili (verižne). 13. 8. 1727 je bila spet skupna Gospodova večerja. Val mogočne medsebojne ljubezni. Sam Zinzendorf je stopil naprej in v imenu cerkve izpovedal Bogu grešnost. Potem so začeli ljudje prositi odpuščanje in odpuščati. Čudoviti blagoslovi.

1728 je grof ustanovil 30 zvez bratske skupnosti (6-12 ljudi). Vsako nedeljo so bila bogoslužja. Molitve. Njegov moto: »Ni dovolj ljudi le voditi; voditi jih moraš tako, da ne opazijo, da so vodeni; korigirati jih moraš tako, da niso osramočeni in ponižani.«

1731 s potovanja z Danske je pripeljal enega krščenega črnca (iz vzhodne Indije). Ljudje so bili ganjeni. Začeli so delovati v misiji. Prvi na svetu so poslali misijonarje.

1760 smrt Zinzendorfa. V svet je poslanih 226 misijonarjev.

9. poglavje

KATOLIŠKA OBNOVA

UVOD: Katoliško razumevanje »praktičnega krščanstva« – občutiti moč in pomen obreda in cerkvenega učiteljstva. Molitve, molitev rožnega venca, nošenje blagoslovljenih predmetov, čaščenje Presvetega Srca Jezusovega...

1. DVA SVETNIKA

a) Sv. Vinko Pavelski (1580-1660)

- med nesrečnimi delati dela ljubezni
- obnova cerkve se mora začeti z obnovo življenja lokalne župnije
- lazaristi
- sestre usmiljenke

b) Sv. Alfonsko Ligouri (1696-1787)

- napisal moralno teologijo
- pisec duhovnega čtiva o čaščenju Marije in Srca Jezusovega

2. JANZENIZEM

Janzenizem je versko gibanje, ki izhaja od nizozemskega teologa in škofa Kornelija Jansena (Jansenius, 1585-1638). V njegovem delu Augustinus (1640) pod vplivom kalvinizma uči, da je človekova narava po izvirnem grehu povsem pokvarjena. Zato je človek nesvoboden in ga ne more zveličati samo milost, katero daje Bog edino izvoljenim, drugi pa so prepuščeni sami sebi.

Papeži so janzeniste večkrat obsodili (1643, 1653, 1656, 1708, 1713, 1794), a se je janzenizem v 17. in 18. st. v Evropi zelo razširil, posebno v Franciji (A. Arnauld, B. Pascal idr.). V Holandiji je povzročil odcepitev »Utrechtske (janzenistične) cerkve« od Rima (1723).

3. GALIKANIZEM

Galikanizem (gallicus – galski, francoski) je gibanje, ki se je razširilo v Franciji zlasti v 17. stol. Zavzemalo se je za omejitev papeževe oblasti, za samostojnost francoskih škofov. Podobno gibanje je bilo v Nemčiji (febronianizem) in Avstriji (jožefinizem).

4. PATENT JOŽEFA II.

Jožef II. (1741-1790) je leta 1781 izdal tolerančni patent (edikt), ki zagotavlja verske in bogoslužne pravice tudi protestantom in pripadnikom drugih veroizpovedi.

5. STAROKATOLIŠKA CERKEV

V 18. stol. je nastal med cerkvijo v Utrechtu (Holandija) in Rimom spor. Prišlo je do izobčenja. Neki janzenistični škof, pregnan iz Francije, je posvetil nadškofa Steenovega = nastanek Utrechtske cerkve, imenovane tudi »Janzenistična cerkev«.

Na 1. vatikanskem zboru (1870) se nekateri niso strinjali s primatom papeža in njegove nezmotljivosti (med njimi je bil tudi I. Döllinger). Leta 1871 so ustanovili Starokatoliško cerkev, se pridružili Utrechtski cerkvi in leta 1889 je bila proglašena Utrechtska unija.

Nauk se naslanja na Sveto pismo in prvih sedem cerkvenih zborov. Nove dogme zavračajo. V mnogo čem so prišli pod vpliv protestantizma.

Središče bogoslužja je maša na narodnem jeziku in sedem zakramentov. Duhovniki se lahko poročijo.

V Jugoslaviji je delovala od leta 1922

10. poglavje

CERKEV V SVETU

1. Indija, Cejlon in Indonezija
2. Filipini
3. Kina
4. Koreja in Japonska
5. Bližji vzhod
(več glej: A. Thomson: Crkvena povijest III. Novi Sad 1986.)

6. RUSKA PRAVOSLAVNA CERKEV

Med poganske Ruse je začelo krščanstvo prodirati s severa, zahoda in juga že v drugi polovici 9. stol. Skandinavski knez Rurik je ustanovil rusko državo s sedežem v Kijevu in Bovgorodu, toda brez uspeha.

957 je v Carigradu krščena kneginja Olga, a zaradi nasprotovanja sina kneza Svjatoslava ni bilo uspeha.

Krstitelj Rusije je postal šele knez Vladimir (sin Svjatoslava) – 988 se je dal na Krimu (Herson) krstiti. Potem je njegovemu vzoru sledilo še plemstvo.

Sredi 15. stol. zavzame ruska pravoslavna cerkev svojo lastno pot.

Sredi 17. stol. je sledil razcep starovercev in staroobredovcev. V 18. stol. začne v rusko cerkev prodirati duh protestantizma.

7. KRŠČANSTVO V AMERIKI

- a) Prispevek Angležev
 - ameriški puritanizem
 - angleške kolonije
- b) Ameriške denominacije

BINKOŠTNO GIBANJE

UVOD:

- Racionalizem – mrtva ortodoksija – vsesplošna duhovna zaostalost
Binkoštno gibanje – božji odgovor.
- Vrnitev k ranemu krščanstvu, kakršno je bilo v času apostolov – biblični krst v Svetem Duhu in darovi Duha.

1. SKOZI ZGODOVINO

V drugi polovici 2. stol. so se nekateri kristjani pritoževali, da je Cerkev izgubila svoj ognjevit zanos. Montan je kristjane spodbujal naj iščejo nove binkošti, takšne kot so bili v začetku.

Tertulijan in Irenej sta našla veliko dobrega v gibanju in mu dala svojo podporo. Ko pa so se jeziki in drugi karizmatični pojavi širili, se je Rim zbal izredov.

Avguštin (4. stol.) je pisal: »Mi še vedno delamo tisto, kar so delali apostoli, ko so polagali na Samarijane roke in prizivali Svetega Duha s polaganjem rok na njih. Od spreobrnjenec se pričakuje govorjenje v novih jezikih.«

O Pahomiju (4. stol.), ki je bil ustanovitelj prvega krščanskega samostana, piše, da je lahko govoril grško in latinsko, čeprav se ju ni učil.

To se pojavlja tudi v 14. in 16. stol. v življenju sv. Vinka Fererskega in sv. Franja Ksaverskega.

Jeziki se pojavljajo na začetku mnogih velikih verskih prebujenj. Valdežani so govorili v neznanih jezikih. Janzenisti, kvekerji, sekerji, metodisti in drugi podobno. »Medtem ko smo čakali na Gospoda, smo pogosto sprejemali izlitje Duha na nas... in govorili smo v novih jezikih.« (W. C. Braithwaite).

Škotska, 1830: Mary Campbell, mlado dekle iz Fernicarrija, načrtuje postati misijonarka. Neke noči, ko je molila s skupino prijateljev, je začela gospodična govoriti njej neznan jezik. Sprva je domnevala, da je to jezik, ki ji bo pomagal pri njenem misijonskem delu, toda ni na mogla prepoznati.

Anglija, 1834: Mladi in moderni londonski pridigar prezbitarijanske cerkve, Edward Irving, odkrije v svoji cerkvi glosolalijo in jo spodbuja.

ZDA, 1854: Neki V. P. Simmons poroča o glosolaliji v Novi Angliji. »Leta 1854 je starešina F. G. Mathewson govoril v jezikih, starešina Edward Burnham pa to tolmačil.«

ZDA, okrog 1855: Mormoni govorijo v jezikih v svoji koloniji v Naunoonu, Illinois. Sedmi stavek vere Latter-Day Saints govori, da oni »verujejo v dar jezikov, preroštvo, razodetje, videnja, ozdravljenja in tolmačenje jezikov.«

Rusija, okrog 1855: Globoko v carski Rusiji imamo poročila o binkoštnih manifestacijah v pravoslavni cerkvi.

Anglija, 1873: Jeziki se pojavljajo v pridigah prebujenja D. L. Moodyja. »Ko sem prišel v prostore YMCA,« piše Robert Boyd potem, ko je Moody obiskal Sunderland v Angliji, »sem našel ognjevito zborovanje. Mladenci so govorili v jezikih in prerokovali. Kaj je vse to pomenilo? Edino, da jim je Moody to popoldne govoril.«

ZDA, 1875: R. B. Swan, pastor iz Providencea, R. I. piše: »Leta 1875 je začel Gospod izlivati na nas svojega Duha: moja žena in jaz sva s še nekaj drugimi začela izgovarjati nekaj besed v neznanem jeziku.«

Armenija, 1880: Med armenskimi prezbiterijanci v Kara Kali je močno binkoštno gibanje z govorjenjem v jezikih.

Švica, 1880: Maria Gerber je pela duhovne pesmi v jeziku, ki se ga ni nikoli učila. Pozneje je prišla v Ameriko in ni vedela angleščine. Nekega dne, ko je molila za bolnega prijatelja, njene besede, v obojestransko presenečenje, so bile izrečene v brezhibni angleščini.

1874 Anglije izvira **gibanje svetosti**, katerega skupna točka je konferenca v Oxfordu-Brightonu in Keswicku.

To gibanje posveča veliko pozornost osebni svetosti.

Povsod se je oznanjalo tako imenovano **učenje o drugem izkustvu**, kjer gre za čistost srca od greha, ki prebiva v njem.

Pridigali so tudi krst v Svetem Duhu, pod katerim se je razumelo tudi posebno izkustvo svetosti.

Znana sta s svojimi evangelizacijami Moody in Sanckey.

V Ameriki dr. A. B. Simpson, ki je ustanovil tudi »Christian and Missionary Alliance«.

Dr. R. A. Torrey je pridigal krst v Svetem Duhu.

1892 na bogoslužju v Liberty (Tenn., ZDA) so nekateri od udeležencev prejeli krst v Svetem Duhu z govorjenjem v jezikih. Tako je nastala »Holiness Church« pod A. J. Tomlisonom.

Na začetku tega stoletja se je pojem krsta v Sv. Duhu pojavil kot hrepenenje pri resnih kristjanih.

1900 v Topeki (Kansas, ZDA) so odprli Biblijsko šolo, kjer so iskali z molitvijo Boga.

1901 v noči na 1. januar je bila pri nočni molitvi ena oseba krščena v Svetem Duhu in govorila v jezikih.

Binkoštni blagoslov je v tem času padel na številne božje otroke v Kansas Cityju, ZDA in Lawrenceju.

1903 pomembno izlitje Svetega Duha v Galeni, posebno v državi Staate Kansas/ZDA.

1904 Binkoštni blagoslov izlit v »Holiness Church« v Houstonu/Texas.

Prebujenje v Walesu/Anglija. Praviijo, da se je v dveh letih spreobrnilo 70.000 ljudi. Orodje v božji roki je bil Evan Roberts.

1905 Konferenca v »Holiness Church« v Houstonu/Texas. Govorili so o izkustvih in preverjali.
Prisoten je bil tudi W. J. Seymour, črnski pridigar iz Los Angelesa/Kalifornija.

V Alvinu/Texas je Bog uporabil baptističnega pridigarja: 200 zveličanih, 130 krščenih v Svetem Duhu.

1906 W. J. Seymour prišel s konference in pričeval.
6. april – prvi ogenj na Azusa-Street.
11. 4. 1906 W. J. Seymour krščen v Svetem Duhu.

NEMČIJA

Gibanje svetosti tudi v Nemčiji. Udeleženci Oxfordske konference so prinesli nove osvežitve.

Tri stvari so vodile do binkoštnega gibanja:

- 1) Vprašanje svetosti
Pastor Jonathan Paul, vodja skupnega gibanja v vzhodni Nemčiji in ustanovitelj Zeltmission (Štorske misije).
Poudarjal je posebno svetost kot osebno izkustvo svetosti v smislu Johna Wesleya.
- 2) Prebujenje v Walesu
- 3) Služba dr. R. A. Torreyja v Nemčiji. Njegova tema: Krst v Svetem Duhu.
Tedaj je mnogim to postalo jasno.

SLOVENIJA

Leta 1933 pride misijonar E. W. Mihok s soprogo iz Amerike v vas Veščico. Že naslednje leto ustanovljena prilično številno cerkveno občestvo. Voditelj je postal Jožef Novak in s sodelavci evangeliziral še po drugih vaseh v Prekmurju, kjer so se ljudje spreobračali in nastajala so nova cerkvena občestva:

1935 – Šulinci-Ženavlje

1937 – Vadarci

1939 – Nuskova

in potem še drugod po Sloveniji in na Hrvaškem:

1960 – Zagreb (Ullen)

1966 – Ljubljana

1967 – Maribor

1969 – Murska Sobota (čeprav prvi začetki že leta 1944)

1954 – Fokovci (oz. že 1934)

HRVAŠKA

Med obema svetovnjima vojnama se je binkoštno gibanje širilo v Slavoniji. Cerkev je rasla v Osijeku in okolici, pa tudi v Vinkovcih. Pridigarji so bili po rodu Nemci: Baumgürtner, Stiefel, Dautermann, Lahm, Weigel. Od metodistov je prišel med binkoštnike Sorg.

Pred letom 1939 so se ljudje v Osijeku zbirali po hišah in pri baptistih. Jeseni 1939 je prišel v Osijek Janos Lerch iz Amerike in najel prostore za bogoslužja. Spomladi 1940 so bili prvi snopi. Krst v Dravi. Cerkev je delovala ilegalno kot »Dobrotvorno društvo Filadelfija«. Zaradi vojne je Lerch leta 1940 odšel nazaj v Ameriko. Bogoslužja je vodil Zelenjak, po njegovem odhodu pa Horvat. Leta 1942 so oblasti to prepovedale, ker to ni bilo društvo, ampak cerkvena organizacija (sekta). Članov je bilo nekje 100-150. Poslej so se zbirali po hišah. Bogoslužja je vodil Sorg. Leta 1945 so morali verni, po rodu Nemci, Jugoslavijo zapustiti, med njimi tudi Sorg. To je bil za cerkev udarec. Leta 1946 je postal starešina cerkve v Osijeku Ilija Podrugović. Cerkev se je shajala v Sorgovi hiši, toda ta je bila nacionalizirana. Potem so mislili kupiti židovsko sinagogo, a niso imeli denarja, zato so vzeli v najem za osem let. Nove prostore je dobila cerkvena občina v Osijeku 8. 10. 1958 v Zadarski ulici 199.

Cerkev je evangelizirala in misijonirala po Slavoniji in nastale so številne cerkvene občine.

1948 je Adam Špis ustanovil v Zagrebu cerkev, ki se je leta 1952 razpadla in ponovno zaživela leta 1960 s prihodom Ludvika Ullena.

SRBIJA

Začetek je bil leta 1906 v sremski vasi Beška. nemški trgovec Kniezl je bil krščen v Svetem Duhu, Zbirali so se po hišah, kmalu jih je bilo več sto. Potem so se razdelili v dve skupini: malokrščeni in krščeni odrasli.

Madžarska veja binkoštnega gibanja ima svoj začetek leta 1936, vodil jo je Ferenc Racz s soprogo. Bil je baptist, po krst v Sv. Duhu v Beški je prestopil med binkoštnike.

1936/37 začetek v Zrenjaninu.

Do leta 1941 cerkev v Subotici šteje 20-25 članov.

Okrog leta 1940 se cerkev v Subotici širi v okoliške vasi.

Pozneje se je širila tudi v druga mesta, celo v južno Srbijo.